eſt fideles, qui a Rege prædia tenebant ſub lege fidei, & ſervitii. Gregorius Turon. *l. 3. hiſt. Franc. c. 21.* ibi: " Sed & ille muneribus placatus, a leodibus ſuis defenſatus eſt, & in regnum ſtabilitus. „ Aymonius, *l.3. c.81.* ibi: " Fuit autem Guntranus leudis ſuis benevolus, gentibus externis pacatus. „ Et ut feuda manarunt ex moribus Galliæ, ex eis etiam ſecutæ ſunt feudorum leges, veluti lex commiſſi ob feloniam, etiam olim in Gallia moribus, & proprio jure, quod jus Ciſmontanum appellat Joannes Sareſbar. *ep. 89. ad Alex. III.* ibi: " Unde ut aſſerebat illuſtris Bleſenſium Comes Theobaldus, Princeps quidem juſtitiæ amator, & juris Ciſmontani peritiſſimus, ad quem Epiſcopus Vvintonienſis liberorum cauſam tranſmiſerat, eo quod ad ipſum res iſta jure feudi pertinebat, accitis potioribus Epiſcopis Galliæ, conſilio eorum, aliorumque ſapientum cauſa cognita, patre defuncto eos legitimos agnovit heredes. „ Cujus conſuetudinis Gallicanæ in feudis receptæ mentio fit *in c. dilecti, de arbitris, c. ceterum, de judiciis*: probat late hanc ſententiam Alteſſerra, *de feud. c. 1. per totum*. Auctores etiam librorum feudiſticorum diverſos faciunt Duarenus, Hothomanus & Fachineus, *ubi proxime*. Primi quidem libri Gerardum Nigrum, ſecundi, & tertii Obertum de Orto, auctores ipſorum laudant, qui fuerunt Conſules Mediolanenſes imperante Friderico I. Friſingenſis *l. 2. de geſtis Frideric. c.12.* Sed rectius ipſe Hothomanus exiſtimat, primum librum non unius auctoris opus eſſe, ſed rapſodiam jam ex variorum auctorum ſcriptis ſuffarcinatam; quod probat ex perpetua fere ſingularum paginarum inter ſe pugna, & diſcrepantia; deinde ex inepta eorundem præceptorum iiſdem verbis iteratione; quod idem dicendum eſt de ſecundo libro, ipſumque farraginem eſſe juris feudiſtici aſſerit. Quantæ tamen auctoritatis ſint libri illi, examinat Fachineus, *l.7. controv. c.2.* Recte autem monet Cujacius, ibi, in his libris contineri mores & jus, quod gentes libenter ſervant, niſi cum earum juri proprio aliquid contrarium ſtatuitur.

9 *De rebus quæ in feudum dari poſſint.* Secundo ſciendum eſt, quæ res in feudum dari poſſint? Et regula generalis concipienda eſt, in omnibus rebus immobilibus, in quibus uſusfructus conſtitui poteſt, retenta proprietate penes dominum, in eiſdem feudum conſtitui poſſe. Cujacius *l.2. feud. tit.1.* Hothomanus, *de feud. c.14.* Deinde in his rebus, quæ licet immobiles non ſint, immobilium jure gaudent, ut Imperia, Magiſtratus, jura, penſiones pecuniariæ, feudum conſtitui poteſt, ut probat late Gibalinus, *de uſuris l.4. c.3. per totum, art.4.* in rebus vero mobilibus feudum conſtitui non poterat, ut probat Hothomanus, *h.2. feud. tit. 1. d. c.14.* hodie tamen cum jam natura feudorum mutata ſit, & perpetuo jure conſtituantur, etiam in rebus mobilibus, & pecunia poſſunt conſtitui: illud tamen ſemper exigitur, ut res quæ in feudum datur, alienabilis ſit, alias enim ſi alienari non poſſet, neque in feudum dari valeret. Ejuſmodi vero ſunt res litigioſæ, *l.2. & ult. C. de litig.* fundus dotalis, *l.1. & per tot. ff. de fund. dotal.* bona filii adventitia, *l. 1. C. de bonis matern.* res fideicommiſſariæ reſtitutioni obnoxiæ, *l. ult. §. ſed quia, C. commun. de legat.* res communes, cum diviſio poſtulata eſt, *l. 1. Cod. commun. divid.* tandem omnes res, quæ ſive a lege, ſive a teſtatore, ſive pactione contrahentium alienari prohibeantur, *l. ult. C. de rebus alien.* Unde cum res Eccleſiæ alienari prohibeantur abſque juſta cauſa, & certa ſolemnitate, ut probavi *in c. nulli 5. de rebus Eccl.* Ideo Prælati ſimiles res in feudum dare nequeunt, ex præſenti textu, & aliis ſupra citatis.

10 *Quinam feudum dare poſſunt.* Magna eſt circa perſonas, quæ feudum dare poſſunt, juris feudiſtici varietas, & diſſonantia, quam ſæpius obſervat, & conciliare conatur Hothomanus *de feud. c.6.* Illud certum eſt, dominum qui liberam habet bonorum ſuorum adminiſtrationem, poſſe dare illa in feudum, niſi ſpeciali aliquo jure prohibeatur. Et omiſſis feudis majoribus, quæ tantum ſupremi Principes dari poſſunt, feuda minora conſtituere poſſunt Epiſcopi, Abbates, Præpoſiti, & laici in aliqua dignitate conſtituti: poteſt & paterfamilias habens prædium allodiale, hoc eſt liberum ab omni feudo, illud alteri plebejo, aut ruſtico dare, *ex l. 2. feud. tit. 3.* niſi alienandi facultatem non habeat, ut ſunt minores 25. annis ſine curatoris auctoritate, quia neque illi aut libere de ſuis bonis diſponere, vel ea alienare poſſunt, *l. ult. §. is autem, C. de bonis, quæ lib.* maritus reſpectu rerum dotalium, ex traditis *in c. ex reſcripto, de jurejur.* mulier quæ luxurioſe vivit, *l. in mulieris 15. ff. de curat. furioſ.* alioquin mulier recte feudum dare poteſt, *ex l. 2. feud. tit.3. §.2.* quia illa donare poteſt, *l. donari, ff. de donat.* Jure tamen Longobard. deſiderabatur auctoritas tutoris, quia apud eos, ſicut apud Romanos, mulier erat in perpetua tutela, *l.2. Legum Longobard. tit.10.* Hoc tamen feudum a fœminis conceſſum, improprium eſſe dixit Hothoman. *de feudis c. 11. ſub finem*, ex defectu obſequii militaris, quod in eo non datur. Feudum autem ſex modis acquiri probat Hothomanus, *d. diſp. de feudis, c.15.* videlicet donatione, emptione, permutatione, ſucceſſione, præſcriptione, & inveſtitura, quos ſigillatim exponit Gibalinus, *d. l. 4. c. 3. art. 7. cum ſeq.*

11 *Quibus modis feudum amittatur.* Tandem ut modos, quibus feudum amittatur, agnoſcamus, ſciendum eſt, feudum aliquando committi, aliquando amitti. Feudum committitur ob feloniam, id eſt, perfidiam, veluti ob fugam ad hoſtes, quod vaſſallis Comitis Jopenſis, eveniſſe refert Vvillelmus Tyrus, *l.14. belli ſacri, c.16.* ibi: " Hæc videntes quidam de fidelibus ejus, relinquentes quæ ab eo habebant beneficia, meliores partes ſecuti ad Dominum Regem ſe contulerunt. „ Feudum etiam committitur ob deſertionem Domini, vel Principis in acie, & ſi ſervitium militare non impletur. Ordericus Vitalis, *l.10. hiſt. Eccleſ.* ibi: " Certum eſt, quod quiſquis Dominum ſuum in mortis periculo ſponte deſerit, aliumque pro aviditate lucri appetit, ſeu militare ſervitium, quod ultro pro defenſione regni exhibere debet, Regi ſuo venale facit, eumque propriis ſpoliare dominiis contendit, judicio rationis, & æquitatis ut proditor judicabitur, & hæreditariis rebus merito nudatus, extorris effugabitur. „ Feudum etiam committitur ob malas conſuetudines, id eſt novos cenſus indictos. Robertus Motenſis, *in chron. anno Domini 1197.* ibi: " Et forſan ideo prædictas munitiones perdiderant, quia malas conſuetudines ipſi, & eorum anteceſſores diu ibi tenuerant. „ Item committitur feudum, ſi vaſſallus dominum cucurbitaverit, id eſt ſi uxoris domini, filiæ, aut nurus, aut ſororis virginis, quæ adhuc in capillo eſt, pudicitiam attentarit, ſive re ipſa corruperit, *lib. 1. feudorum tit. 5. §. 1.* & *lib. 2. tit. 38.* & *57.* & *lib. 3. tit. 2. §. 1.* Cucurbitare autem dixerunt Feudiſtæ a barbara voce *corbita*, quod ſtuprum & infamiam ſignificat, ut probat Gibalinus, *d. c. 3. art. 9. n. 4.* Amittitur autem feudum ob delictum vaſſalli, vel extra: ob delictum, veluti propter necem domini, vulnuſve illi illatum, *l. 1. tit. 17. l. 2. tit. 51. & 57. feudorum*: ob oppugnationem caſtri, *l. 2. tit. 57.* ob accuſationem, ſeu teſtimonium capitale, *l. 2. tit. 24.* & *tit. 33. §. 2.* ob celationem inſidiarum, *l. 2. tit. 24. §. 4.* & *tit. 26. §. 18.* & *tit. 28. §.2.* ob renunciationem ſecreti a patrono commiſſi, *l. 1. feudorum, tit. 17.* oppignoratione, vel alienatione feudi ſine permiſſu patroni, *l. 1. tit. 5. §. 2. l. 2. tit. 24. §. 5. tit. 38. 44.* & *48.* Extra delictum feudum amittitur morte vaſſalli ſine liberis legitimis, juxta conditionem feudi. Item lapſu temporis, ſi feudum temporale ſit. Hothomanus *de feudis c.35.* Feudum autem Eccleſiaſticum ex conſtitutione Conradi non committitur in perpetuum ob noxam Epiſcopi, vel Abbatis, quia ut docetur *in c. ſi Epiſcopum, 16. q. 6.* delictum Prælati non debet nocere Eccleſiæ: ſic decreto Friderici I. Halberſtadenſis, & Bremenſis Epiſcopi feudis regalibus mulctati ſunt in vitæ tempus, quod Friderico defuiſſent in expeditione Italica. Guntherus:

Quin & Pontifices, Halberſtadenſis, & ille
Sub quo Brema fuit, tali regalia jura
Amiſere nota, perſonæ ſcilicet ipſæ,
Non tamen Eccleſiæ; neque enim quod Paſtor inique
Geſſerit, Eccleſiæ fas eſt in damna refundi.

Feudi porro commiſſum, exhæredationem vocitavit poſterior ætas, quod ademptionis feudi eædem fere ſint cauſæ, quæ exhæredationis. Rogerus Hovedenus: " Vvillelmus Comes de Moretunio exhæredatus eſt de tota terra ſua, quam habuit in Anglia. „ Matthæus Vveſtmonaſterienſis anno Chriſti 1155. " Rex Anglorum Henricus exhæredavit Guilielmum Peverel cauſa beneficii, quod Ranulfo Comiti Ceſtrenſi fuerat propinatum. „ Feudo fiſco commiſſo, id intra annum Princeps dimittere debet, ne culpa vaſſalli Domino feudi fraudi ſit, ut in edicto Joannis Regis Anglorum ad annum Chriſti 1215. quod refert Matthæus Pariſ. ibi; " Nos autem non tenebimus terras eorum, qui convicti fuerint de felonia, niſi per annum unum, & unum diem; & tunc reddantur terræ Dominis feudorum. „ Majora feuda, puta Ducatus, & Comitatus, lege feudorum redeunt ad principem, deficientibus maſculis hæredibus. Hoc jure morte Friderici Moſellanorum Ducis ſine hæredibus maſculis, Ducatus ad Imperatorem reverſus eſt anno Chriſti 1034. Sigebertus ibi: " Friderico Moſellanorum Duce mortuo, quia mares filios non habebat, quibus Ducatus competeret, Gothelus Dux impetrato ab Imperatore etiam Moſellanorum Ducatu, in Lotharingia penitus principatur. „ Tandem quoad modum, ex quo diximus finiri feudum morte vaſſalli, ſciendum eſt, feuda ab initio fuiſſe temporaria, & precaria, ita ut morte accipientis finirentur, ut probat Alteſſerra *de feudis, c.2. per totum*; ideoque plerumque in feudis fiſci, vel Eccleſiæ lex dicebatur, ut eorum deſcriptio fieret, ne lapſu temporis interverterentur, & in allodium, ſeu dominium perpetuum religerentur. Conſilium Meldenſe ſub Carolo Calvo *can.20.* ibi: " Quia maxime quod ad Rempublicam pertinuit, aut præreptione in beneficiario jure, aut in allodio abſumptum habetur, videtur nobis utile, & neceſſarium, ut fideles, & ſtrenuos miſſos ex utroque ordine per ſingulos Comitatus Regni veſtri mittatis, qui omnia diligenter imbrevient, quæ tempore avi, ac patris veſtri, vel in regio principaliter ſervitio, vel in vaſſallorum dominicorum beneficiis fuerunt. „ Et *l. 3. cap. Caroli, c. 82.* Ut non ſolum beneficia Epiſcoporum, vel Abbatum, Abbatiſſarum, atque Comitum, ſive vaſſallorum noſtrorum, ſed etiam fiſci noſtri deſcribantur in breve. Poſtea tamen a temporibus Ludovici Pii cœperunt feuda eſſe hæreditaria, ut probat Alteſſerra *d. c. 2. per totum*.

12 *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadverſis pro plena feudorum cognitione, eorumque natura, quam docte, licet breviter, perſtringit Innocentius in præſenti, apparet vera ratio ipſius deciſionis; licet enim in caſibus ab Innocentio relatis ad feudum per alienationem, & mortem vaſſalli rediret ad dominium, & eo iterum menſæ Eccleſiæ incoporrato, videretur dicendum, non poſſe Archiepiſcopum, qui juramento promiſerat non infeudare res Eccleſiæ, iterum novum vaſſallum de feudo illo inveſtire: contrarium tamen decrevit Innocentius ex principio illo vulgari videlicet quod alienabilis res ſemel facta, ſemper manet alienabilis; quod axioma illuſtrat Barboſa, *in axiom. c. 21.* Solorzanus, *d. c.32.* unde licet res Eccleſiæ inalienabiles ſint, ex traditis *in c. nulli 5. de rebus Eccl.* & per conſequens in feudum ab Archiepiſcopo dari non poſſint, ex ſupra traditis, tamen ex quo jam in feudum datæ reperiebantur, alienabiles factæ fuerunt: nec ipſe Archiepiſcopus de novo in feudum dare eas creditur, ſed potius antiquum feudum conſervare: unde recte docet Innocentius, abſque metu perjurii ipſum poſſe iterum de feudo ipſo alium poſſeſſorem inveſtire. Facit exemplum pupilli, qui licet novum feudum concedere nequeat ſine auctoritate tutoris, antiquum tamen renovare valet, *l.2. feudorum, tit.3. §.1.* quia non videtur de novo alienaſſe, ut ibi docetur: & ſicut pupillus ſine tutoris auctoritate non poteſt ſervum tabernæ, aut negotiationi efficaciter præponere, *l. verum 9. ff. de inſtit.* tamen ſi jam præpoſitus reperiatur, efficaciter ipſe ex negotiatione obligatur, *l. ſed ſi pupillus 11. ff. eodem tit.* Similiter ergo licet Prælatus Eccleſiæ non poſſit abſque juxta cauſa, & debita ſolemnitate rem Eccleſiæ in feudum concedere, tamen antiquum renovare non prohibetur.

13 *Diſſolvuntur difficultates.* Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam licet temporaria alienatio jus rei non mutet, tamen feudi conceſſio non eſt temporaria alienatio, imo perpetua, ut ſupra adduxi: unde rem ipſam reddit alienabilem de cetero intra eandem alienationis ſpeciem. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam licet controverſum ſit, an adhuc poſt prohibitionem Concilii Lateranenſis relatam *in d.c. prohibemus*, juxta illius textus communem interpretationem poſſit Epiſcopus decimas infeudatas ante ipſum, iterum laicis in feudum concedere, & verior ſententia ſit, de illis iterum non poſſe inveſtire laicum; inter illum tamen caſum, & præſentem deciſionem magna verſatur differentia; nam in prohibitione infeudationis in laicum, ultra prohibitionem Concilii, & alienationem rerum Eccleſiæ reperitur incapacitas laicorum, quam agnoverunt Eccleſiæ Patres; unde cum ea poſt Concilium Epiſcopi, & ſimiles Prælati tollere non poſſint, ideo neque ex novo feudo, nec ex veteri, ſeu antiquo poſſunt decimas laicis concedere, noviter eas infeudando, aut per inveſtituram jam infeudata aliis concedendo: quæ incapacitas in præſenti textu non datur. Unde licet Archiepiſcopus in ejus ſpecie non poſſet res Eccleſiæ in feudum concedere, propter juramentum præſtitum de ipſis non infeudandis, tamen feudum antiquum iterum concedere valet. Faciunt quæ de precariis antiquis inſtaurandis adduxi, *in cap. 1. de precariis num. 7.*

TITULUS XXI.

De Pignoribus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Rhemenſi.

UT nullus clericus præſumat *b* calicem, vel *c* patenam, aut pallam altaris, vel *d* veſtimentum ſacerdotale, aut *e* librum tabernario, vel negotiatori, aut cuilibet laico, vel feminæ in *f* vadimonium dare, quia tanta eſt ſanctitas ſacri miniſterii, ut ſalva altioris myſterii intelligentia, etiam per prophetam *g* Dominus prohibuerit, ne cum ſanctis veſtimentis Sacerdos procedat ad populum, ſed intra ſancta illa dimittat, ad eum a colloquio divino rediens. Et cui in tabernas a ſacris *h* canonibus ingredi prohibetur, ſanctificata ſacro miniſterio nec ad contingendum immundis, quanto minus in vadimonium exhibere debet, ſicut *i* Stephanus ſanctus Papa & Martyr ad S. Hilarium in ſuis Decretalibus docuit.

NOTÆ.

1 a RHemenſi.) Ita etiam legitur in 1. collect. *ſub hoc tit. c.1.* apud Burchardum vero *l.3. c.104.* & Carnotenſem *p.2. Decreti, c.139.* additur *c.11.* Et licet in nullo ex Conciliis Rhemenſibus hucuſque excuſis reperiantur hæc verba, referuntur tamen ab Hincmaro Rhemenſi in capitulis anni 852. *c.11.* & ex eo refert Pater Sirmundus *in notis ad Capit. Caroli*, & *t.21. Conciliorum fol.508.* Sententia etiam hujus textus reperitur in Concilio Rhemenſi celebrato anno 630. prout refertur a Coriolano, *in ſumma Conc. fol. 315.* unde credo canonem hunc eſſe Concilii Rhemenſis, Decretiſtas autem illum tranſcripſiſſe ex Hincmaro, *d. c. 11.* ex quibus ita præſentem litteram reſtituo.

b *Calicem.*) De quo, & ejus forma, ac materia agemus, *in c. fin. de celebratione Miſſarum.*

2 c *Patena.*) Patena eſt vaſis genus, a patendo dictum, vel ut ait Varro, *l.4. de lingua Latina*, veteres patenas a patulo dixerunt, eo quod his libarent cœnis patellas: inde patellæ vaſa pocula parva, ſacrificiis apta, auctore Feſto. Hinc patellarii Dii, apud Plautum *in Ciſtellaria*, qui his vaſis placabantur. Veteres enim aliquid de cœna libabant Diis, illudque patellæ imponebant: unde Ovidius, *in Faſtis* ait:

Fert miſſos Veſtæ parva patella cibos.

D. Iſidorus *l.20. originum, c.4.* non poculis adhibet patenas, ſed eſcis: numeratque non inter vaſa potaroria, ſed inter vaſa eſcarum: præcipue enim apud antiquos dapes jurulentæ patenis in menſam ferebantur: unde Plautus *in Aſin.* ait: " Quovis pacto conditas, vel patinarium, vel aſſum verſes. „ Id quoque liquet ex Horatio *l. 1. ſatyr. 3.*

Si quis eum ſervum patinam qui tollere juſſus.
Semeſeos piſces, tepidumque ligurierit jus.

Columella *l. 12. c. 33.* ibi: " Columella patruus meus ex ea creta, qua fiant amphoræ, lata vaſa in modum patenarum fieri jubebat. „ Notavit Marcellus Donatus *ad Trebellium, in Claudio, t.6. theſauri critici, fol.1615.* In ſacris canonibus patena accipitur pro eo dumtaxat vaſe, in quo cæleſtis hoſtia in Altari adhibetur, quæ apud antiquos dicebatur etiam diſcus. D. Jacobus *in ſua liturg.* ibi: " Cum autem attollunt diaconi diſcos, & calices ad impartiendum populo. „ Evagrius, *l.6. c.20.* dum recenſet Regis Coſrois mandatum, ait: " Dedit mandatum Coſroes Rex, ut ex eo pretio diſcus unus, & unus calix fierent, ut divinis myſteriis celebrandis inſervirent. „ Patenarum uſum in Miſſæ ſacrificio, jam ab ipſis Eccleſiæ cunabulis ad noſtram uſque ætatem derivatum probant Baronius *an. 216. n. 13.* & *an. 233. n. 1.* Novar. *in Agno Euchariſtico, c.97.* Joſephus Vicecomes *vol. 4. de ritib. Miſſæ, l. 6. c. 19.* & de earum materia, forma, & numero agunt Sauſay, *p.3. Panopl. ſacerd. l.9. c.1.* Vicecomes, *ex d. c. 19. uſque ad 25.* Buleng. *l.2. opuſculorum, c.2.*

d *Veſtimentum ſacerdotale.*) Ut amictum, albam, ſtolam, planetam, & dalmaticam, & alia de quibus in communi, & in particulari agit Vicecomes, *d. volum.4. l.1. cum ſeq.* & *nos in c. unico, de ſacra unct.*

3 e *Librum.*) Ut Miſſale, ſeu Breviarium, de quo agemus infra *in c.3.* ſeu aliæ ſcripturæ ſacræ, non quia in eis aliquid ſacratum daretur, ſed quia cum divinis miniſteriis fuiſſent deputatæ, a profanis hominibus retineri non debebant, præcipue ne ad Gentilium manus pervenirent: unde magna ſemper Eccleſiæ cura fuit, ne traderentur libri, & Eccleſiaſticæ ſcripturæ hominibus profanis. Synod.6. in Trullo *can.68.* ibi: " Nulli ex omnibus licere veteris, & novi Teſtamenti librum, nec SS. noſtrorum Præconum, ac Doctorum corrumpere, vel conſcindere, vel librum cauponatoribus, vel his, qui dicuntur Unguentarii, vel alicui alii ex omnibus ad eum perdendum tradere, niſi utique, vel a tineis, vel ab aqua, vel aliquo modo redditus fuerit inutilis: qui autem tale quid facere deinceps deprehenſus fuerit, anno uno ſegregetur. „ *Conc. Arel.* 1. can.13. ibi: „ De his, qui ſcripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel vaſa dominica, vel nomina fratrum ſuorum, placuit nobis, ut quicumque eorum in actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine Cleri amoveatur. „ Quem canonem late exponunt Albaſpineus, *in ejus notis*; Boſquet. *ad Innoc. l. 1. ep. 130.* Jo: Dartis *ad Decret. diſt. 15. fol. 47.* Morin. *l. 2. exercit. c. 12.*

f *Vadimonium.*) *In vadium* legitur in 1. & 6. collect. & apud Barchardum, & recte: nam vadium eſt barbara vox ſignificans pignus, & vadio ſupponere id eſt, ac oppignorare, *in l. 19. tit.14. l. 1. legum Longob.* ibi: " In vadium ſe ipſum pro pretio tradere. „ Et in lege Salica, *tit.52.* ibi: " De eo, qui fidem factam alteri reddere noluerit, ideſt qui validum alteri dat, & poſtea perſolvere ſpreverit. „ Et in aliis congeſtis a Lindembrogio, *verbo Vadium*. Unde vadiare, idem eſt, ac pignorare, in legibus Ripuarior. & vadiare per ſtipitem, ideſt per ſtipulationem, dixit Innocentius *l. 2. epiſt. ad Magiſtr. & Fratr. Templi*. Illuſtrant Lindembrogius *in Gloſſario, verbo vadium*, Notator Capitularium *eod. verbo*, Voſſius, *de vitiis ſermonum l.3. c.56.* Aliquando dicitur Gaudium, ut apud Petrum Mauricium *l.2. de mirac. c.8.* ibi: " Qui velut ex bona conſcientia audacter gaudium in manu ejus ponens, ait: Hujus (ut dixi) rei ego teſtis ſum, aliis quoque teſtibus, vel duello id ipſum probaturus. „ Ubi uno in codice legi gaudium, ſeu vadium refert P. Cerda, *in adverſ. c.168.* Et quia pro multa ſæpius pignus dabatur, inde eſt, quod vadium etiam acciperetur pro mulcta, quam quis deberet. Conc. Gabil. 2. *can.* 18. " Dictum eſt nobis, quod in quibuſdam locis Epiſcopi, & Comites ab inceſtuoſis, & ab his, qui decimas non dant, vadios accipiunt & a presbyteris, pro quibuſdam negligentiis, & inter ſe pecuniam dividunt. „ Sic *in conſtitut. Caroli Calvi, tit. 27. poſt reditum a Confluentibus, c. 6.* ibi: Si de ipſa pacificatione vadii ad noſtram partem venerit, ex toto perdonent. „ Notarunt Voſſius, *ubi proxime*, Boſquetus, *l. 1. epiſt. 120.* 4

g *Prophetam.*) Ezechielem *c. 44.*

h *Canonibus.*) Relatis ſupra *in c. a crapula.*

i *Stephanus.*) Papa primus *ep.1. decret. ad Hilarium Epiſcopum, c.3.* ubi dum rerum ſacrarum dignitati conſulere omnibus votis intenderet, ita ſcribit: " Veſtimenta eccleſiaſtica, quibus Domino miniſtratur, cultuſque divinus omni cum honorificentia, & honeſtate a ſacerdotibus, reliquiſque Eccleſiæ miniſtris celebratur; & ſacrata debent eſſe, & honeſta: quibus cum aliis uſibus quam Deo, ejuſque ſervitio conſecrata, & dicata non ſint, nemo debet frui, quam in eccleſiaſticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut 5

ferri,

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.

ferri, niſi a ſacratis hominibus, nec ultio quæ Balthaſarem Regem percuſſit, ſuper hæc tranſgredientes, & talia præſumentes veniat divina., Fragmentum refertur a Gratiano, *in c. 41. de conſecr. diſt. 1.*

COMMENTARIUM.

6 Concluſio traditur, & probatur.

EX præſenti canone ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: " Res Deo dicatæ pignori dari non poſſunt, niſi ex gravi neceſſitate., Probant eam textus *in c. 5. hoc tit. can. 72. Apoſt. c. veſtimenta 42. de conſecr. diſt. 1. c. quæ ſemel 19. q. 3. c. cum Apoſtolus, de cenſib. c. ad hæc 4. de rel. domib.* Conc. Brachar. 3. *can.* ibi: " Sub hac quoque damnationis ſententia, & illi obnoxii tenebuntur. qui eccleſiaſtica ornamenta, vel alia quælibet indumenta, atque etiam utenſilia ſciendo in ſuos uſus tranſtulerint, vel aliis donanda, vel vendenda crediderint., Theodulphus Epiſc. Aurel. *in ep. ad Clerum ſuæ diœceſis*, ibi: " Nullus presbyter, ſeu laicus præſumat calicem, ſeu patenam, aut quælibet vaſa ſacra, & divino cultui mancipata ad alios uſus detorquere., *l. ſancimus, C. de ſacroſ. Eccl. l. ſi emptione 34. §. omnium, ff. de contrah. empt. l. ſi monumento 3. C. quæ res pignori, authent. de alienatione, & emphyteuſi, §. ſi vero, & §. ea vero, collat. 9.* Conſonat lex 3. *tit.* 13. *p.* 5. lex 7. *tit.* 2. *l.* 1. *Recopilationis*. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa, & Garanna, P. Henao, *de ſacrif. Miſſæ, tom. 2. diſp. 27. ſect. 15. n.* 166. Suarez *de ſacram. q. 83. diſp. 81. art. 3. ſect. 8.* Balſamon, *in can. 68. Synodi 6.* Legauſre, *ad tit. de rebus Eccleſ. princ.* Vicecomes, *de ritibus Miſſæ, volum. 4. l. 6. c. 2.* Barboſa, *de jure Eccleſ. l. 3. c. 2. in fine*, Hunnius, *in encyclop. tit. 13. p. 3.*

7 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ſic argumentor. Si res ſacræ non poſſent pignori dari maxime quia conſecratæ ſunt, Deoque dicatæ; unde pignoris obligationi, quæ rem ipſam afficit, ſubjici non poſſunt: ſed res religioſa, quæ æque ac ſacra extra commercium eſt, *l. inter 83. §. ſacram, ff. de verb. obl.* pignori dari poteſt dum religioſa eſt, *l. 2. §. ult. ff. de relig.* ergo res ſacra, dum ſacra eſt, pignori etiam dari poterit. Secundo difficilis eſt ipſa aſſertio, dum in ea docetur, res ſacras pignori dari poſſe urgente gravi neceſſitate, ex eo; nam ſi propter gravem neceſſitatem vaſa ſacra ſunt alienanda, prius debent conflari, & ita ſub diverſa forma alienari poterunt, *c. aurum 12. q. 2. Authent. præterea, C. de ſacroſ. Eccl.* Igitur etſi ob gravem neceſſitatem pignori dari poſſint, debent, prius conflari, & comminui, ut non ſub eadem forma laicis pertractanda tradantur. Tandem ſuperflua videtur præſens conſtitutio; nam ſi in generali prohibitione alienationis rerum Eccleſiæ cautum erat, ne res Eccleſiæ pignori, vel hypothecæ dari poſſit, *c. nulli de rebus Eccleſiæ*, ſi in ipſa prohibitione, comprehenſæ erant illæ res Eccleſiæ, videlicet vaſa, ſacra ornamenta, ac libri Eccleſiæ ad quid neceſſaria fuit præſens conſtitutio?

8 De exemptione rerum ſacrarum.

Quibus difficultatibus minime obſtantibus vera eſt præſens conſtitutio, cujus rationem ut percipiamus ſciendum eſt, res Deo dicatas extra commercium hominum eſſe ex ipſo jure gentium, *l. ſi emptione 34. §. 1.* ibi: *Vel gentium, ff. de contrah. empt.* a quo deſcendit religio erga Deum, *l. 2. ff. de juſtit. & jure.* Cum enim per conſecrationem ſint veluti Dei portio, aut patrimonium effectæ, conſequens eſt, & rationi conſonum: ut tales res nullius in bonis ſint, nec in commercio hominum remaneant, *l. in tantum, §. ſacræ, ff. de rer. diviſ. §. nullius, Inſtit. eod. tit.* & ad inſtar ſacrilegii eſt quod ſemel Deo dicatum eſt, amplius humanis uſibus relinqui, *c. nullius 4. 12. q. 2. c. comperimus 2. 14. q. 6. c. ſemel 4. 19. q. 3.* ex quo deprompta eſt regula *Semel, de reg. jur. l. 6.* Unde res ſacræ vendi, permutari, aut alio modo alienari nequeant, *l. ſed Celſus 6. l. ædes ſacræ, ff. de contrah. empt. l. continuus 137. §. cum quis, ff. de verb. obl. locum 9. C. de relig. §. ult. Inſtit. de contr. empt. l. 1. tit. 13. p. 1. l. 22. tit. 11. part. 3.* In qua parte obſervandi ſunt textus, *in l. quod ſi 11. de relig. l. fin. ff. de litig. l. 30. famil. erciſc. l. fin. ut in poſſeſſ. l. 9. de uſuc. l. 7. §. 1. ff. de perit. & commodo, l. in fundo, ff. de rei vind. l. 2. §. 1. de interdictis, l. 1. §. 15. ſi quid in fraud. patron. l. 14. §. fin. ff. de ſervitutibus, l. 3. §. penul. ff. de jure fiſci, l. 4. §. fin. ad l. Jul. pecul. l. 53. §. 1. ff. de actionib. empti, l. fin. de mortuo inferend. l. 38. §. fin. de verb. obl.* nec legari, *l. Mævius 66. §. 4. ff. de legat. 2. §. non ſolum 3. Inſtit. eod. tit. l. monum. 14. C. eod.* nec in ſtipulationem deduci, *l. 1. §. ſi id id quod, de obl. & act. l. continuus 137. §. cum quis, l. inter 83. §. ſacra, ff. de verb. obl. §. idem jur. Inſtit. de inutilib. ſtipul.* nec dividi inter hæredes, *l. fundus 30. ff. famil. erciſc.* nec poſſunt jure poſſideri, *l. qui univerſus 30. §. de acquir. poſſeſſ.* ac proinde nec uſucapi, *l. uſucapionem 9. ff. de uſucap. §. ſed aliquando, Inſtit. eodem tit.* nec poſſunt promiſcuo hominum uſu verſari, *leg. ſi quis ſepulchrum 12. §. 1. ff. de relig. leg. 1. & per totum C. de ſepulchro:* idcirco vetat Prætor quicquam fieri loco ſacro, niſi ornamenti gratia fiat, *l. 1. ff. ne quid in loco ſacro, §. 1. Inſtit. de interdictis*. Eadem ratione ſervitus ſepulchro imponi non poteſt, *l. caveri, ff. communia præd.* imo ſi inter prædium dominans, & prædium ſerviens locus ſacer, vel religioſus intercedat, interrumpitur ſervitus, quia pars illa media nequit ſervire, *l. ſervitutes 14. §. 1. ff. de ſervit. leg. ſi prius 17. §. ſic, ff. de aqua pluvia*, latius proſequuntur Cujacius, *l. 3. reſponſ. Papin. in d. l. ædes, & in recit. ad l. 4. ff. eodem* Donel. *l. 4. comment. c. 1.* ubi Oſualdus, Treutlerus, *vol. 2. ſelect. diſp. 20. theſi 1.* & ibi Hunnius, & Bachovius, Veſpertini noſtri Anteceſſores *in d. l. inter 83. §. ſacram.* Gibalinus, *de negotiat. l. 1. c. 4. art. 1.*

9 Exceptio prædictæ regulæ.

Patitur tamen hæc doctrina nobilem exceptionem, videlicet urgente neceſſitate gravi; tunc enim etiam res Deo dicatæ alienari poſſunt, ac pignori dari, veluti propter redemptionem captivorum, ſeu injuſte carceratorum, aut ob famem publice graſſantem, *l. ſancimus 21. C. de ſacroſ. Eccl. Novell. 7. c. 8. & novella 65. & novella 120. c. 9. §. ſacra, Inſtit. de rerum diviſ. c. Apoſtolicos 13. cum duobus ſequent. 12. q. 2. l. 1. tit. 14. part. 1.* Photius, *in nomocan. tit. 2. c. 3.* Ratio redditur a D. Ambroſio, *in c. Aurum, eadem cauſa, & quæſtione*, ibi: *Quoniam aurum Eccleſia non habet, ut ſervet.* Et in hoc ſenſu accipi poteſt illa Imperatoris Alexandri ſententia, referente Lampridio *in ejus vita*, accepta a Perſio, *ſatyr. 2.*

Diſcite Pontifices in Sanctis quid facit aurum.

Nempe hoc, quod Veneri donatæ a virgine puppæ.

Utraque vero ſententia procedit urgente gravi neceſſitate, quam auro ſuo redimere intendit Eccleſia, ut omnium mater: ſi vero omnia ſunt proſpera, nullibi religioſius aurum impenditur, quam in ornatum templi, & miniſteriis divinis: unde templa pretioſa ſupellectili ornata fuiſſe omni in religione, tam Judaica, Gentilica, quam Catholica, notum eſt: ut autem gravi urgente neceſſitate vaſa ſacra, aut veſtimenta alienari poſſint, prius ſunt conflanda, & ad aliam formam redigenda, ne homines ad profanos uſus illis abutantur, *d. c. aurum:* docent Tiraquel. *de privil. piæ cauſæ, in princ.* Cujacius, *in d. novella 65.* Gothofredus, *in d. l. ſancimus*, Covar. *l. 2. variar. c. 16. n. 8.* Treutlerus, *vol. 2. ſelect. diſp. 20. theſi 1.* Grotius, *l. 3. de jure belli, c. 5.* & in notis.

Quibus ita animadverſis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit; nam cum vaſa ſacra, & ornamenta, & libri Eccleſiarum adeo ſint extra commercium, ut nullo modo converti ad alios uſus poſſint, ut probat late Vicecomes, *vol. 4. de ritibus Miſſæ, l. 1.* imo ſi contrectentur ab hominibus, polluantur, *c. ad nuptiarum 43. de conſecr. diſt. 2.* ideo hujuſmodi res nec ex cauſa pignoris poſſunt laicis tradi, quia id cederet in ipſarum injuriam, & irreverentiam, *d. l. ſancimus 21.* ubi ſtatuitur, poſſe vaſa ita pignori data vindicare Epiſcopum, nomine videlicet Eccleſiæ, ut exponit Oſualdus, *l. 20. Donell. c. 4. littera B.* Erant tamen apud Romanos nonnulla privata ſacra, quæ pignori dari poterant, de quibus Tertull. *in apolog. c. 13.* ibi: " Domeſticos Deos dicitis, domeſtica poteſtate tractatis, pignorando, vendendo, & demutando., Ubi obſervavit Cerda, & poſt eum Gibalinus, *t. 1. de negot. l. 1. c. 4. art. 1.* Pietatis tamen cauſa poſſunt tempore ingruentis famis, ad redemptionem captivorum pignori dari, ut ita pauperibus ſubveniatur, aut neceſſitati Eccleſiæ conſulatur, *c. 13. cum ſequentib. 12. q. 2.* Gregorius Magnus *l. 6. ep. 35.* & ſacrorum canonum, & legalia ſtatuta permittunt, miniſteria Eccleſiæ pro captivorum eſſe redemptione vendenda, ut in exemplo Acacii Epiſcopi relato a Socrate, *l. 7. c. 21.* & Agapeti Pontificis apud Caſſiodor. *l. 12. var. c. 20.* ubi de vaſis ſacris pignori dati reſtituendis: ita ait: " Quapropter noſtra præceptione communiti, & regia juſſione ſecuri, ſanctorum vaſa, cum obligatione chirographi auctoribus ſancti Petri Apoſt. ſine aliqua dilatione refundite, ut lucroſe reddita, celeriter impetrata videantur; optata referantur manibus Levitarum miniſteria toto orbe narranda: donetur quod proprium fuit, quoniam juſte per largitatem recepit, quod ſacerdos legibus obligavit., Germonius *l. 2. de ſacr. c. 17. n. 31.* 10 Traditur ratio decidendi.

Nec obſtant ſupra adductæ difficultates. Non prima, nam verum eſt, ſimul conſiſtere non poſſe ſacrum, & profanum, ſicut nec libertas, & ſervitus; quare nec fundus religioſus poteſt pignori dari, nec pignori ſuppoſitus religioſus fieri pro ea parte, pro qua religioſus eſt: ac vero pro ea parte prædii, pro qua locus purus manet, nec religioſus efficitur, poteſt pignori dari; quo caſu procedit textus, *in d. l. 2. §. fin.* Nam cum locus pro alia parte prædii remaneat purus, pro ea parte conſiſtere pignus valet. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam magnum diſcrimen verſatur inter eum caſum, in quos res venduntur ſacræ ob redemptionem captivorum, vel ſimilem neceſſitatem; & quando tantum pignori dantur. Primo caſu debent prius conflari, *d. c. aurum:* ſecundo vero in ea forma, in qua ſunt, poſſunt pignori dari. Differentiæ ratio ex eo provenit, quia per emptionem dominium cum ipſo rei uſu transfertur in emptorem; per pignoris vero conſtitutionem non mutatur cauſa dominii, *l. cum & ſortis 35. §. ult. ff. de pign. action. leg. pignus 9. C. eod. tit. l. fœnerator 6. verſ. alias, ff. de nautico fœnore, l. receptum 32. ff. de diſtract. pignor.* nec creditor poteſt abſque vitio furti uti re pignorata, *l. ſi pignore, ff. de furtis:* ideoque in pignoris datione neceſſe non eſt vaſa ipſa conflare, ut in venditione docet Mancinus *l. 2. de triplici juris collat. c. 132.* Nec in confirmationem hujus doctrinæ omittam mirandum exemplum, quod narrat Baronius *t. 11. an. 1118.* Cum enim monachi eccleſiæ S. Mariæ, & S. Amatoris mutuo accepiſſent pecuniam a divite quodam, ſub pignore cortinarum Eccleſiæ, & adveniente feſto B. Virginis rogaſſent eum, ut ad ornandam Eccleſiam accommodaret ſtatim reſtituendas, ille vero reſpondiſſet; cortinas eſſe circa lectum uxoris ſuæ, quæ nuper ei puerum pepererat, nec poſſe inde amoveri, ſicque die feſto Eccleſia ornatum ſuum non habuiſſet, nocte ſequente apparens Dei genitrix uxori illius divitis ſignificavit, virum ejus grande peccatum commiſiſſe, & in ejus pœnam primo puerum tertia die ſpiritum exhalaturum, deinde patrem octava die hanc temporalem vitam morti, & ſuppliciis æternis commutaturum; quæ omnia evenerunt, ut prænuntiata fuerant. 11 Reſpondetur difficultate.

Nec obſtat ultima difficultas, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, inter alias alienationis ſpecies erga res Eccleſiæ probitas contineri, & pignoris dationem, *d. c. nulli, novella de non alienandis:* quia licet per pignoris conſtitutionem non mutetur cauſa dominii, tamen jus in re tribuitur, propter quod diſtractioni locus paratur; unde regulariter prohibita alienatione, pignoris conſtitutio prohibita cenſetur, *l. fin. C. de rebus alienis*, Tiraquel. *l. 1. retract. §. 1. gloſ. 14. n. 7.* Nec contrarium probatur *in l. ſi pupillorum 7. §. ſi Prætor, ff. de reb. eorum*, quam exponunt Arias de Meſa, *l. 3. var. c. 28.* & alii Veſpertini Anteceſſores *in d. c. nulli*. His ergo ſuppoſitis dicendum eſt, in præſenti textu, & ſimilibus prohiberi ſacra vaſa, & ornamenta pignori dari laicis, etiam cum debita ſolemnitate, ex ſpeciali ratione ſupra illuſtrata. 12 Diſſolvitur ult. difficultas.

13 Exponitur Conc. Lat. c. ult.

Ex ſupra traditis lucem accipit textus Concilii Lateran. generalis, celebrati ſub Innoc. III. *c. ult. poſt. princ. de expeditione in Terram ſanctam*, in illis verbis: " Ipſis clericis, „ qui fuerint in exercitu Chriſtiano indulgemus, ut beneficia ſua integra percipiant per triennium, ac ſi eſſent in „ Eccleſiis reſidentes; & ſi neceſſe fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare., Quæ verba difficillima ſunt, cum beneficium eccleſiaſticum ſit jus ſpirituale canonica inſtitutione acquiſitum, *c. 1. de reg. jur. l. 6.* unde videbatur ex præſenti textu, non poſſe pignori dari. Accedit nam militia cœleſtis, ſive eccleſiaſtica clericorum ſæpe æquiparatur militiæ caſtrenſi, ut probavi *in c. 1. de renunc.* Sed militia caſtrenſis non poteſt pignori dari, *l. 5. C. quæ res pignori, l. 4. de execut. rei jud. novel. 65. verſ. quarta pars:* ergo nec militia clericalis. Sed his omnibus facile reſpondetur ex ſupra traditis, videlicet ideo in eo textu permitti clericis beneficia eccleſiaſtica pignori dare, quia agebatur de expeditione facienda in terram ſanctam; unde ob cauſam illam totius Eccleſiæ, ingruentem illam neceſſitatem permittitur res eccleſiaſticas, imo & ipſa vaſa ſacra pignori dare.

C A P U T II.

a Greg. *Fantino Defenſori*.

LAtor præſentium Coſmas Syrus in *b* negotio, quod agebat, debitum ſe contraxiſſe perhibuit, quod & multis aliis, & lacrymis ejus atteſtantibus verum eſſe *c* credidimus. Et quia 150. ſolidos debebat, voluit ut creditores illius cum eo aliquid paciſcerentur: quoniam & *d* lex habet, ut homo liber pro debito nullatenus teneatur, ſi res defuerint, quæ poſſint eidem debito addici. Creditores ergo ſuos, ut aſſerit ad 80. ſolidos conſentire poſſibile eſt. Sed quia multum eſt, ut a nihil habente homine 80. ſolidos petant, 60. ſolidos per notarium tuum tibi tranſmiſimus, ut cum eiſdem creditoribus ſubtiliter loquaris, rationem reddens, quia filium ejus, quem tenere dicuntur, ſecundum leges *e* tenere non poſſunt. Et ſi poteſt fieri, ad aliquid minus quam nos dedimus, condeſcendant. Et quidquid de eiſdem 60. ſolidis remanſerit, ipſi trade, ut cum filio ſuo exinde vivere valeat. Si autem nihil remanet, vel ad eandem ſummam debitum ejus incidere ſtude, ut poſſit ſibi libere poſtmodum laborare. Hoc autem ſolerter age, ut acceptis ſolidis ei plenariam munitionem ſcripto faciant.

N O T Æ.

a GRegorius.) Ita etiam legitur in 1. collect. *ſub h. t. c. 2.* & reperitur textus hic inter ep. D. Gregorii, *leg. 3. ep. 43.* ex quo regeſtro ita textus litteram reſtituo. De Fantino Defenſore nonulla notavi *in c. 1. de tranſact. c. 1. de teſtam.*

1 b *Negotio.*) Generaliter negotium accipitur pro quocumque contractu, *l. inter 83.* ibi: *Inter ſtipulantem, & promittentem negotium geritur, ff. de verb. oblig.* Plerumque ſumitur pro mercatura, *l. Capitul. c. 131.* ibi: *Si hoc propter neceſſitatem comparat, ut ſibi habeat, & aliis tribuat, negotium dicimus.*

c *Credidimus.*) Ut fatetur ipſe Gregorius ſupra *l. 2. ep. 56.* " Ad prædictum locum cum poſtulaverint, ingravanter accedat, venerandæ ſolemnia Dedicationis impendens, ut „ quoties neceſſe fuerit, a Presbyteris Eccleſiæ in ſuperſcripto loco deſervientibus celebrentur ſacrificia veneranda Miſſarum, ita ut in eodem monaſterio neque fraternitas tua, „ neque Presbyteri præter diligentiam diſciplinæ, aliquid „ moleſtiarum inferant: aut ſi quid pro diverſorum devotione commoditatis acceſſerit, ſibi æſtimet vindicandum: ſive „ aurum, ſive argentum, ſive prædium, ſive veſtimentum „ omnibus modis conſtructio præfata poſſideat; cum ancillis „ Deo in eodem loco deſervientibus debeat proficere quicquid „ afferri ibidem contigerit.,

d *Lex.*) *L. ob æs alienum, C. de pignor.*

2 e *Leges tenere non poſſunt.*) *L. 1. C. de patribus qui filio, l. qui filios 6. C. quæ res pignori:* licet juxta eaſdem leges in extrema egeſtate poſſit pater filium ſanguinolentum, ideſt recens natum, & adhuc a matre rubentem, ut exponunt Cujacius, & Gothofredus, *in l. 2. C. de patribus*, Oſuald. *l. 2. Donel. c. 5. litt. H.* Solorzanus, *l. 2. de parricid. c. 7.* Gaſpar Barthius, *l. 43. adverſar. c. 10* Carranza, *de partu, cap. 4. ſect. 4.* Larrea *deciſ. Granat. 11.* vendere ad ſublevandam neceſſitatem, Paulus *l. 1. ſent. tit. 2. §. 1. l. 2. C. de patribus qui filios, l. un. C. Theodoſ. eod. tit. l. fin. C. de patria poteſt.* Ovidius *l. 8. Metamorph.*

—— Et tandem dimiſſo in viſcera cenſu.
Filia natabat, non illo digna parente,
Hanc quoque vendidit inops.

Probant Samuel Petitus *ad jus Atticum l. 2. tit. 4. fol. 160.* Balduinus, *ad leges Romuli, c. 17.* Gentilis, *de bonis matern. c. 2.* Narbona, *de ætate, anno 1. q. 8.* & *anno 3. q. 2.* Pet. Greg. *l. 2. ſyntagm. c. 8.* Fornerius, *in l. 135. ff. de V. S.* Hunnius, *l. 1. var. tract. 2. q. 15.* & *in encyclop. 1. p. tit. 10.* Gabreros, *l. 2. de metu, capit. 1.* Vviſembachius, *diſput. 6. theſi 9.* vel tunc etiam pignori filium dare, ut ſupponitur *in l. ult. de alimentis, quæ inopes parentes*, & apud nos expreſſe ſancitur *in l. 8. titul. 17. partic. 4.* docent Cujac. *ad Paulum, ubi proxime*, & *in comment. ad titulum C. de patrib. qui filios*, Molina, *de primog. l. 4. c. 5. n. 24.* Solorzanus, *l. 2. de jure Indiar. c. 7.* Acacius, *de privil. parent. c. 2. fol. 1015.* Grotius, *de jure belli, l. 2. c. 5. n. 5.* ubi in notis hujus facultatis rationem tradit ex Jornande, in illis verbis: " Ut enim ſecus parentes faciant, ſalutem ſuorum pignorum providentes, ſatius deliberant ingenuitatem perire, „ quam vitam, dum miſericorditer alendus quis venditur; „ qui moritur, ſi ſervatur: ecce quomodo & patri, & filio „ per hanc venditionem conſulitur; patri, ut ex capite filii „ miſerabiliter aliquid accipiat; filio ipſi, ne apud egenum „ patrem fame pereat., Sed quod Jornandes ſupponit, ingenuitatem perire per talem venditionem, contrarium eſt juri, ut probavi *in c. fin. de ſervis non ordin.* Extra caſum tamen famis imminentis non poteſt pater filios pignori dare, *d. l. 1. C. de patribus qui filios:* docent Ameſcua, *de poteſt. in ſeipſum, l. 2. c. 14. n. 27.* Larrea *deciſ. 9. n. 21.* D. Joſepus de Retes, *l. 8. opuſc. c. 5.* licet olim pater filium, quem in poteſtate habebat, poſſet noxæ dare pro damno, quod alii dediſſet, *§. ult. Inſtit. de noxalibus*, Paulus *l. 2. ſent. tit. 31. §. filius*, quo alludunt Conſulti *in l. noxalis, cum ſeq. ff. de noxal. l. 3. §. ſi eum qui, Dig. de libero homine, l. 5. penult. l. ex contractibus 49. Dig. de obl. & act.* Sed quamvis filius ita noxæ deditus maneret in dominio bonitario illius, cui noxam dedit; tamen ubi tantum acquiſivit, ut ex eo, vel alio modo illi ſatisfacere poſſet, Prætor eum cogebat, ut noxæ acceptum manumitteret, ut docet Papinianus ad Licinium Rufinum *in collat. legum Moſaic. tit. 2.* ubi explicat P. Pitheus: hæc tamen noxæ deditio ſublata eſt per Juſtinianum *in d. §. ult. Inſtit. de noxal.* de ea plura tradunt Cujac. *l. 1. obſ. c. 9.* & *l. 2. diffinit. Papin. in l. ſanctio 41. ff. de pœnis*, Meril. *l. 1. obſerv. c. ult.* & *ad 50. deciſ. Juſtin. in l. apud 21. C. de furtis*, Mendoza, *ad l. Aquil. l. 2. c. 2. ſect. 3. a n. 36.*

COMMENTARIUM.

3 Concluſio traditur & probatur.

EX hac Gregorii epiſtola ſequens vulgo deducitur aſſertio: " Liber homo non poteſt pignori obligari, etſi non habeat unde ſatisfaciat., Probant eam textus, *in l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & act. l. qui filios 6. C. quæ res pignori, l. 1. C. de patribus qui filios, novella 133. Juſtiniani, l. ult. ff. quæ res pignori*, Arnulphus Lexov. *ep. ad Epiſcopos Engoliſm.* ibi: " Contractus ejuſmodi, quo liber homo pignori datur, nec de jure tenet, nec bonis convenit moribus. *Conc. Ticinenſe anni 853.* De liberis hominibus, qui ſuper alterius re reſident, & uſque nunc a miniſtris reipublicæ contra legem ad placita protrahebantur, & ideo pignorabantur, conſtitutum eſt, ut ſecundum legem patroni eorum eos ad placitum adducant, & ſi quis eos contra hanc noſtram auctoritatem, & eorum legem pignorare, aut diſtringere præſumpſerit, patronus ejus omnia cum lege commendet, & inſuper præſumptione bannum noſtrum componat., Et *l. 3. tit. 13. p. 5.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barb. & Garanna Anguianus, *l. 3. de ll. controv. 25.* Larrea, *dec. 9.* Cujac. *in d. novel. 133.* & *in d. l. ob æs alienum*, Robertus *l. 2. rer. judic. c. 6.* Pancirola *l. 2. var. c. 20.* Balduinus *ad leges 12. Tabul. c. 16.* & *de pignor. c. 12.* Bachov. *eod. tract. 4. l. 2. c. 12.* Narbona *de ætate, anno 20. q. 5.* Forcatulus *in ſphæra legali, n. 25.* Oſualdus *l. 22. comment. c. 3. duplici litt. HH.* Ameſcua *de poteſt. in ſeipſum, l. 2. c. 14.* Hothomanus *illuſtr. q. 22.* Schifordeg. *ad Fabrum tom. 2. tract. 21. l. 3. c. 8.* Salmaſius *ad jus Atticum c. 11.* Ferro Manrique *de different. utriuſque fori, q. 135.* Villadiego *in l. 6. tit. 3. l. 2. fori judic.* Gibalinus *de uſuris l. 3. c. 7. art. 3.* Cujac. *ad Papin. in l. ſanctio legum, ff. de pœnis*, Baronius *anno 119. n. 2.*

4 Impugnatur tradita aſſertio.

Hæc tamen aſſertio ita illuſtrata difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam homo liber ab hoſtibus redemptus jure pignoris detinetur, ut conſtat, donec ſe redimat, redemptioniſque pretium perſolvat, *l. 2. & 5. cum ſeq. l. Præſes 8. l. ab hoſtibus 12. l. commercio 16. l. poſtliminio 17. C. de poſtlim. reverſ. l. qui teſtam. 20. §. poteſtatis, ff. qui teſtamenta facere, l. 1. §. qui ab hoſtibus 17. ff. de collat. bonor. l. 3. ff. de libero homine, l. poſtliminii 19. §. ſi is qui 9. ff. de captivis, l. 43. §. fin. ff. de legat. 1. l. 1. §. pen. ff. de vi & vi armat. l. 2. l. 5. l. 7. l. Præſes 8. l. ſi liberis 11. l. ſi is qui 13. l. is qui 15. ff. de captivis, l. ſi patre 15. l. ſi quis ingenuam 21. ff. de captivis, l. 2. §. 1. in fine, ff. ad Tertyl. l. nam 21. ff. de negot. geſt. l. 8. de re milit.* Balduinus *de pignor. c. 2.* Amaya, *l. 2. obſerv. c. 14.* Retes, *6. opuſc. c. 13.* Larrea, *diſput. 9. num. 9.* Pinellus, *1. ſelect. c. 3. n. 24.* & *c. 9. n. 14.* Igitur juri contrarium non eſt, liberum hominem pignoris nexu detineri. Augetur primo hæc difficultas ex eo; nam cujuſque rei venditione permiſſa, facilius pignoris conſtitutio con-

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.

conceſſa creditur: ſed libero homini licet ad pretium participandum ſe vendere, & virtute talis venditionis ſervus manet, l. 5. §. 1. l. homo liber 25. ff. de ſtat. homin. l. ſi ex cauſa 9. §. Papinianus, ff. de minor. l. ſi quis filio 6. §. irritum, ff. de injuſt. rupto, l. 1. & fere per tot. ff. de quibus ad libertatem, l. 2. ff. ſi liber ingenuus, l. liber 7. §. 1. l. ſi uſumfructum 23. l. cum pacto 40. ff. de liber. cauſ. l. quædam 14. ff. de pœnis, l. 5. §. ſi miniſterium 16. C. de lib. cauſ. l. ſcientis 6. l. ult. C. de ingenuis manumiſſ. Paulus l. 2. ſent. tit. 21. §. libertas, l. ſi ſervus 25. §. in ſumma, de liber. cauſ. l. & ſcientis, C. de ingen. licet ea ſervitus ſublata ſit ex novella 59. & apud nos in deſuetudinem abjerit, ut illuſtrant P. Gregorius l. 4. ſyntagm. c. 3. n. 8. & l. 22. c. 1. n. 2. Oſualdus l. 2. Donel. c. 9. littera N, Faber in Juriſprud. tit. 3. princ. 4. illat. 3. Balduinus ad Quintum Mutium in d. l. ſi uſumfructum 23. Illuſtriſs. Ramos in Academicis ad d. l. inter, §. ſacram, in appendic. c. 1. ff. de verb. obl. igitur multo magis licebit libero homini pignori ſe obligare: quod & docetur, in legibus Bajubar. l. 5. tit. 1. c. 11. ibi: " Si vero non habet ipſe, ſe in ſervitio deprimat, & per ſingulos menſes, vel annos, quantum lucrari quiverit, perſolvat, donec univerſum debitum reſtituat." In Capitul. Caroli l. 3. c. 29. ibi: " Liber qui ſe loco vadii in alterius poteſtate commiſerit:" junctis quæ de vadio notavi in capite antecedenti. Augetur hæc difficultas ex more apud varias nationes recepto oppignorandi filios proprios pro debito civili. De Hebræis enim conſtat ex Salomone c. 22. & l. 4. Regum c. 4. ubi vidua paupercula Prophetam Eliſeum ita alloquitur: " Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad ſerviendum ſibi." Quo etiam reſpicit D. Matthæus c. 18. ibi: " Cum autem non haberet unde redderet, juſſit eum dominus ejus venundari, & uxores ejus, & filios, & omnia quæ habebat." D. Ambroſius de Tobia: " Vidi miſerabile ſpectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci." De Romanis idem liquet ex Dionyſio Halicarnaſſeo l. 6. ibi: " Unde factum eſt, ut cum ſolvendo non eſſem, ductus ſim a fœneratore, in ſervitium una cum duobus filiis." Igitur in præſenti caſu recte filius ipſius debitoris jure pignoris detineri poterat. Augetur tandem hæc difficultas, nam jure civili Romanorum, qui non poterant pecuniam ſolvere, corpore ſuo creditori ſatisfaciebant, ab Athenienſibus jure illo accepto; & non ſolum ſi corpora ipſa oppignorata erant, in nervum, & in vinculum duci poterant; ſed etiam ſi ad ſolvendum condemnati, intra dies juſtos, 30. videlicet, judicato non parebant, in jus trahebantur, & creditoribus addicebantur, ex lege XII. Tabul. ita concepta: " Æris confeſſis, rebuſque jure dicatis 30. dies juſti ſunto: poſt deinde manus injectio eſto, in jus ducito; ni judicatum facit, aut quiſp. endo eo in jure vindicit, ſecum ducito, vincito, aut nervo, aut compedibus XV. pondo, ne majore, ac ſi volet, minore vincito: ſi volet, ſuo V. ito: ni ſuo V. it, quien vinctum habebit, libras farris endo dies dato: ſi volet, plus dato. Ni cum eo placit, LX. dies endo vinculis retineto: in Tiberi trinis nundinis continuis in comitium procitato, æriſque æſtimiam judicati prædicato. At ſi plures erunt, rei ternis nundinis partes ſecanto: ſi plus minuſve ſecuerunt, ſe fraudeſto: ſi volent, uls Tiberim peregre venundato." Quam exponunt Jacobus Gothofredus in 4. fontibus, Revardus ad leg. XII. Tabular. c. 5. & ſeq. Heraldus l. 2. de auctor. rei judic. c. 24. Hieronymus Maſ. l. 1. obſ. c. 8. Turturetus differt. 2. juriſd. Fornerius l. 3. rerum quotid. c. 10. Scipio Gentil. ad Apul. apol. fol. 366. igitur verum non eſt, liberum hominem jure pignoris detineri non poſse, etiamſi unde ſolvat non habeat præcipue juxta vulgare illud juris dicterium, Qui non habet in ære, luat in corpore, l. ſi quis 7. §. in ſervos, ff. de juriſd. l. ult. ff. de in jus vocand. l. ſi quis injuriam 35. ff. de injur. l. 1. §. ult. de pœnis, D. Ambroſius ſerm. 78. Caſſiod. l. 4. var. ep. 10. & l. 9. epiſt. 2. ibi: " Reddat debitum pœnis, quod non potuit compenſare pecuniis." Accedit, nam locus pignori datus poteſt fieri religioſus, quin impediatur concurſus pignoris, & religionis, l. 2. fin. ff. de relig. ergo ſimiliter ſtare poteſt jus pignoris cum libertate.

5 *Homo liber eſt extra commercium.* Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens deciſio, quam ut perfecte exponamus, ſciendum eſt, inter res quæ extra commercium ſunt, hominem liberum referri, ita ut ille naturali jure, & ratione a commercio exemptus ſit, l. in emptione 34. §. omnium, ff. de contrah. emption. abhorret enim a naturali hominum dignitate, ut ſit homo merx alterius hominis, pecuniaque comparetur is, cujus cauſa pecunia, ceteræque res, quæ humanis uſibus deſervire poſſunt, comparatæ fuerunt, ut in ſimili caſu ajebant Conſulti in l. vetus 68. ff. de uſufruct. l. in pecudum 28. ff. de uſuris, l. juſtiſſime 44. ff. de ædilit. edict. §. in pecudum, Inſtit. de rerum diviſ. Cicero enim ex ſententia Cryſippi Stoicæ ſapientiæ Principis, agnovit hominum cauſa omnia nata fuiſſe, l. 3. de finibus, & Ovidius ingenioſe l. 1. Metamorph. verſ. 66. cecinit, natum hominem fuiſſe, ut poſſit inter cetera dominari: & propheta Rex pſ. 8. verſ. 8. omnia ſubjecta eſſe illius pedibus ait; quod recte expreſſit Florentius Schenobius embl. 1. morali: unde & natos eſse homines liberrimos, & ut animantia ſubjiciant, ipſi vero nulli ſubjiciantur, philoſophatur Jacobus Vander Graſt. de jure publico, ad l. non dubito, ff. de captivis, c. 6. n. 2. Humanæ ergo dignitatis conditio facit, ne homo liber intra commercium ſit, ut probant, & illuſtrant Menchaca l. 2. illuſtr. c. 81. n. 13. Amaya l. 3. obſ. c. 1. §. 1. n. 3. Caranza de partu, c. 3. ex n. 21. D. Martinus Saravia ad d. l. vetus, n. 3. fuſe Gibalinus de negot. tom. 1. l. 1. c. 4. art. 3. conſect. Ex his conſtat liberum hominem vendi non poſſe, l. bona 27. §. 1. ff. ad Velleian. l. ſed Celſus 6. d. l. ſi in emptione 35. §. 1. l. continuus, ff. de verb. oblig. etſi vendatur in caſum, quo ſervus ſit, quia ominoſus caſus non eſt ſpectandus, l. ſed Celſus 6. ff. de contrah. empt. l. bona 27. §. 1. ff. ad Velleianum: nec in ſtipulationem deduci, l. 1. §. id quod, ff. de oblig. & act. l. liber homo 130. d. l. continuus 137. §. cum qui, ff. de verb. oblig. §. idem juris, Inſt. de inutilibus; nec poſſideri, l. ſi quis liberum 20. ff. de prob. l. cum hæredes 23. §. ult. l. univerſa 130. §. 1. de acquir. poſſeſſ. nec uſucapi, l. uſucapionem 9. de uſur. c. §. ſed aliquando, Inſtit. eod. tit. l. ult. C. de longi tempor. præſcript. quæ pro libertate; nec inter cohæredes dividi, l. quidem 41. ff. famil. erciſc. l. ult. de jurepatron. nec vindicari, l. 1. §. per hanc, de rei vindicat. nec pignori conventionaliter obligari, l. 1. C. de patribus qui filios diſtraxerunt, l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & act. l. qui filios 6. C. quæ res pignori, cum aliis ſupra adductis. Eadem ratione dicit corpus liberum nullam æſtimationem recipere, l. 1. §. ſed cum homo, l. ult. ff. de his qui dejecerunt, l. 3. ff. ſi quadrupes, l. 2. §. cum in eadem, ff. ad leg. Rhodiam.

6 *Exponuntur & reſtituuntur varia jura.* Nec contrarium docetur in l. liberi hominis 4. cum duabus ſequent. l. liberi 7. ff. de contrah. empt. leg. minor 39. §. pater, ff. de evict. l. ſi tibi 25. C. eod. tit. l. Licinius 4. ff. quibus ad libertatem, §. ult. Inſtit. de empt. & vendit. ubi docetur liberi hominis intelligi contractam emptionem, ſi ematur ab eo, qui ignoravit ejus conditionem, quia difficile dignoſci poteſt liber homo a ſervo. Nam ſciendum eſt, venditionem conſiſtere, dici duobus modis. Primo, ut per eam dominium rei emptæ acquiramus, l. cum manu 80. §. ult. de contrah. empt. & hoc reſpectu venditio hominis liberi, quamvis ab ignorante ematur, non valet, l. 4. ff. de contrah. empt. Secundo, ut ex ea venditione naſcatur actio ex empto, qua utatur emptor adverſus venditorem, ut pretium, intereſſeque recuperet. Hæc autem actio non ſupponit perfectam venditionem, nec ad id tendit, ut contractum confirmet, ſed potius ut illum reſcindat, quia ad ejus reſciſſionem datur, l. ex empto 11. §. animalium 4. & 5. l. ſi quis virginem 5. ff. de act. empti, docet D. Joan. Suarez ad l. Aquil. l. 2. c. 3. ſect. 5. n. 13. Unde mens Juriſconſultorum in dictis legibus eſt valere emptionem liberi hominis, quamvis habere non poſſit, ut ex ea actio ex empto competat emptori bonæ fidei, quæ non poſſet competere, ſi ſciens emiſſet, quia pretium jactare videretur, d. l. liberi 70. de contrah. emption. & expreſſe tradit Modeſtinus in l. qui officii 72. ff. eod. tit. docent Photius in nomocanone, tit. 2. c. 2. Ant. Silvius & Clarus ad ll. Regias c. 25. Jacobus Gutherus de jure manium l. 3. c. 5. Duarenus ad tit. de contrah. empt. c. 1. Pichard. in d. §. idem juris, Amaya l. 1. obſerv. c. 7. n. 5. Antonius Faber in Juriſprud. tit. 3. princ. 3. illat. 5. ideo hæc actio in factum dicitur, l. oſſa 8. §. 1. Dig. de relig. & ſumpt. competit ratione emptionis, quæ poſſit dominium transferre, ut docuerunt poſt Odolfredum in d. l. 8. Paulus Vuſius l. 1. ſubtilit. Julius Pacius in conciliat. legum, cent. 5. qu. 7. Circa hanc tamen exemptionem liberi hominis a commercio obſervandi ſunt textus in l. quod vulgo 11. ff. ad l. Falcid. juncto Cujacio ibi, l. 27. §. ſi liber homo, ff. ad l. Jul. de adult. leg. eum qui 14. §. ſi filius, ff. de furtis, l. 14. §. 1. ff. de ſervo corrupto, l. 44. in princip. ff. de uſucap. l. 44. §. penult. de legat. 1. l. 27. ff. de liber. cauſ. l. 36. ff. de furtis, l. ſanctio, ff. de pœnis, l. 1. in fine, ff. de vi, & vi armat. l. 6. verſ. Imperatoris, ff. de liber. agnoſc. l. 15. ff. de prob. l. 2. §. ſi primus, ff. de ſtatulib. l. 3. §. 1. ff. de libero hom. exhib. l. 4. §. ult. ff. de condit. inſtit. l. is qui 45. ff. de oblig. & act. l. 26. §. 4. ff. ſed noxal. l. ſed etſi 19. §. 1. ff. de evict. l. 4. ff. quibus ad libertatem proclamare, l. cum ſervus 54. §. 1. ff. mandati, l. 3. §. in hoc, de lib. exhib. l. 5. §. 1. ff. ut legatorum nomine, l. pen. §. ſed & alium, ff. de operis libert. l. ſi eum hominem 33. l. ſi quis pro eo 56. ff. de fidejuſſ. l. 7. ff. de Aſſignand. libert. l. 4. §. ult. l. mulier 20. §. ſi quis hæreditarium, ff. de condit. inſtit. l. 12. juncta l. ſequenti, ff. ad exhibendum, in collat. legum Moſaic. tit. de abigeatoribus, l. 5. §. fin. de ſervo corrupto, junctis Larrea deciſ. 7. Fabro in ration. ad l. 12. ff. ad exhibendum.

7 *Liberum hominem pignori dari an liceat.* Secundo ſciendum eſt, quod licet ſervi pignori dari poſſint, l. Paulus 29. §. ſi ſcienter, ff. de pignoribus, quia ſunt in bonis noſtris, ut late probat Merlin. l. 2. de pignor. q. 27. de hominibus tamen liberis non iidem ſemper fuerunt mores, & leges; ſive apud Romanos, aut Græcos, ſive Barbaros. Apud Græcos quondam in more fuit, corpore ſuo obligato, pecuniam mutuam accipere, ut refert Plutarchus in Solone; ſub nexuque liberum æs alienum contrahere. Diodorus Siculus l. 1. Plutarchus l. de fœnore accipiendo; & ut res ceteræ, debitore in ſolutione ceſſante, vendebantur; ita etiam & liber homo pignori datus. Nec ſolum in hoc caſu virtute conventionis homo liber nexui tradebatur, verum etiam citra conventionem debitorem inopem manu injecta capere, & abducere creditori licebat, ut late probat Salmaſius de modo uſurarum cap. 17. quod lege ſpeciali ſuſtulit Solon, cavens, ne quis deinceps ſub homine libero pecuniam crederet, ut ex Laertio, Diodoro, & Svida probat late Gibalinus leg. 3. de uſur. capit. 7. art. 3. Apud Romanos etiam ſæpius in hanc partem variatum legimus, nam initio quidem, Regum tempore licuit cuilibet ſe nexui dare creditori, & oppignorare. Unde Servius Tullius populo promiſit apud Dionyſium leg. 4. legem ſe laturum ne deinceps liceret ſub pignore liberorum corporum mutuum dare: & deinde menſis in foro poſitis, omnium obæratorum nomina propria pecunia exſolvit, & per præconem pronunciari juſſit, nemini creditorum licere deinceps civium corpora propter privata debita abducere. Dionyſius libro 6. Sed hæc lex contrariis moribus obliterata fuit, & nexorum ob æs alienum jus ſtatutum in ll. XII. Tabular. verbis ſupra relatis; quare ex lege debitor, da-

damnatus, qui non ſolvebat, addicebatur creditori, quo reſpexit Terentius in Phormion. ibi:

Mihi ſciunt nihil eſſe. Duces ducent damnatum domum:
Alere nolunt hominem edacem, & ſapiunt, mea quidem ſententia.

Duravit hic mos addicendi obæratos creditoribus ad annum urbis conditæ 427. quo Petilio, & Papirio Coſſ. lata fuit lex, ne quis nervo, aut compedibus ob æs alienum teneretur, ibi: " Eo anno plebi Romanæ veluti aliud initium libertatis factum eſse, quod necti deſierint, cautumque in poſterum, ne necterentur." Sed ea lex uſu ſenſim ſublata fuit; nam apud Livium libris ſequentibus plures ſunt querimoniæ debitorum in vinculis nexorum: & Varro l. 6. de lingua Latina, ait: " Cajo Popilio rogante, Lucio Sylla dictatore, latam legem eſſe, ne nexi eſsent qui operas ſuas in ſervitute pro pecunia darent." Sed nec hæc lex diutius tenuit, imo ut ſuſpicatur Hothomanus illuſtr. q. 26. ficut pleraque acta Syllæ rata non fuerunt, ſic nec lex illa. Demum lex Julia ab Auguſto lata legem Petiliam reſtituit, edixitque ut creditoribus qui ſolvendo non eſſent, bonis ſuis cedere liceret, eaque bona venderentur, in corpora autem debitorum animadvertere fas non eſset, l. 1. & 4. C. qui bonis cedere: latius proſequemur in c. Odoardus, de ſolut.

8 *Traditur ratio decidendi.* His animadverſis apparet jam vera ratio præſentis concluſionis; nam cum earum rerum, quæ in commercio non ſunt, pignoris obligatio non conſiſtat, l. 1. §. eam rem, C. quæ res pignori; & inter eas homo liber enumeretur, l. inter 83. §. ſacram, ff. de verb. obblig. ideo nec liberi hominis pignoratio ſubſiſtit, nec liber homo poteſt ſe obligare, aut filium ſuum ſimili nexui ſubjicere, l. fin. ff. quæ res pignori, ubi talis pignorationis pœnam pro arbitrio ſuo mitigaſſe Tribonianum credo, cum Paulus l. 5. ſent. tit. 1. ex quo deſumpta eſt dicta lex finalis, ut conſtat ex ejus epigraphe, ſcribat eo caſu creditorem deportandum eſse, niſi mavis loco illius verbi relegatur, reponere deportatur, ut tradit Cujacius in notis ad ipſum, l. 5. tit. 25. Recte ergo, & ſecundum juris utriuſque principia in præſenti ſcribit Gregorius, nec Coſmam ipſum, aut ejus liberos poſse pro debito civili jure pignoris retineri; unde cognoſcitur injuſtitia fœneratorum illorum, qui cadavera debitorum jure pignoris detinebant, quos reprehendit S. Ambroſ. de Tobia c. 10. ibi: " A fœneratoribus teneri defunctos pignore, & negari tumulum, dum fœnus expoſcitur. Carnificibus duriores, quoniam quem vos tenetis, carcer non ſuſcipit, exactor abſolvit: peccatorum reos poſt mortem e carcere mittit, vos clauditis; legum ſeveritate defunctus abſolvitur, a vobis tenetur."

9 *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam verum eſt, in homine libero ab hoſtilibus redempto, jus pignoris naturalis dari; quod jus introductum fuit favore libertatis, ut ceteri facilius allicerentur ad redimendos captivos dum majorem ſecuritatem exinde habent pretii recuperandi, ut docent Grotius l. 3. de jure belli, c. 9. §. 10. non tamen levis quæſtio eſt, cujus ſtatu interim maneat redemptus, & propter fictionem poſtliminii in ſuſpenſo eſt, l. fin. ff. de ſuis & legitimis; quia redemptio liberat illum a penuria captivitatis, non vero ejus conditionem mutat, ut diſerte docetur in l. verum 20. §. ult. ff. de captivis, ubi male reponit Faber in juriſpr. tit. 11. princ. 8. illat. 8. pro redeundi, reluendi. Interim ergo quoad juris effectus pro captivo habetur, excepto eo, quod poteſt adire hæreditatem, ut inde habeat quo ſe redimat, l. is qui 15. C. de poſtliminio: docent Faber ubi ſupra, tit. 1. princ. 4. illat. 3. & princ. 8. illat. 11. Schifordeg. ad Fabrum l. 2. tract. 22. q. 2. & l. 3. tract. 21. q. 7. Larrea deciſ. 5. n. 12. Xaravia relect. 2. de captiv. redempt. D. Joſeph de Retes l. 6. opuſc. c. 13. per tot. A jure autem pignoris naturalis redemptus liberatur, ſi redemptionis pignus perſolvat, argumento legis ſolutum 11. de pignorat. Item ſi redemptor ei pretium quomodolibet remiſerit, l. 2. l. ſi libfum 11. l. commercio 16. C. de poſtliminio, l. Senatus 43. §. ult. de legat. 1. unde ſi redimens redemptam uxorem duxerit, quaſi remiſiſse ei pretium videtur, l. ſi quis ingenuam 21. de captivis, l. is qui te 13. l. liber 17. de poſtliminio: extinguitur etiam morte redempti jus, quod in ejus corpore redemptori competebat, l. 1. §. ſi filius 4. de ſuis & legit. hæred. l. 2. §. ſed etſi, ff. ad SC. Trebel. l. patre 15. de captivis. Tandem ex conventionibus finitur, ſi redimens publica libidine redemptam proſtituat, l. fœdiſſime 7. C. de poſtliminio: ſi redemptus per quinquennium redemptori ſervierit, l. ult. C. eod. tit. ex quibus dignoſci poteſt, redemptum non eſse liberum, quando pignori naturali obſtrictus manet, ſed adhuc in eo durare veſtigia priſtinæ captivitatis.

10 *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat primum augmentum difficultatis, quia reſpondetur etiam, certum eſse, in pœnam doli proprii, & fraudis eum, qui cum eſset liber homo ad pretium participandum ſe venundari paſsus eſt ab aliquo tertio improbo venditore, qui ſimulavit ſe dominum eſse, ut facilius deciperet emptorem, ſervum fieri, ex juribus ſupra relatis, §. ſervi 4. ubi Theophilus de jure perſon. l. 5. §. 1. de ſtatu hominum, l. ſi quis filio 6. §. irritum, de injuſto rupto, l. 1. & per totum ff. quibus ad libertatem, l. 10. eodem tit. Oſualdus l. 5. ad Donellum, cap. 9. littera N. & O, adeoque ſervus ſit, ut manumiſsus conditionis libertinæ maneat, l. homo 23. ff. de ſtatu hominum, l. 2. ff. quibus ad libertatem; quia ex juſta ſervitute manumiſsus eſt, l. cum pacto 40. ff. de liber. cauſ. quam ſic accipiunt Oſualdus ad Donellum l. 2. cap. 20. littera D. Pinellus l. ſelect. c. 7. num. 22. niſi antequam in libertatem proclamet, paratus ſit emptori pretium reddere, l. 2. ſi ingenuus eſſe dicatur. Aliena tamen deſiderantur. Primo, quod emptor ignarus ſit conditionis ejus, alioquin ſi ſciat liberum eſse, & emerit; quia nulla injuria illi fit, non poteſt liber homo in pœnam delicti admiſſi ingenuitatem amittere, l. ſcientis 6. C. de liber. cauſ. l. liberis 7. §. ſi quis, l. ſi quis ſciens 35. ff. eod. tit. l. 4. verſ. Idcirco, ff. quibus ad libertatem. Secundo, ut participet pretium, ſibique habeat de facto, & ipſe conſumat clam, & occulte id in ſuos uſus convertat, l. 1. ff. quibus ad libertatem, l. liberis 7. ff. de liber. cauſ. l. 5. C. eod. tit. alioquin ſi non participet pretium, ſervus non fit, quamvis ad decipiendum alterum patiatur ſe donari, in dotem dari, pignori obligari, l. ſi miniſterium 16. C. de liber. cauſa, l. ult. C. de ingenuis manumiſſ. §. ult. Tertio quod ſit major viginti annis, d. l. miniſterium: quamvis ſi minor ſit, adverſus hanc venditionem non reſtituitur, l. ſi ex cauſa 9. §. Papinianus, ff. de minor. cum hæc ſervitus provenit ex delicto, l. quædam 14. ff. de pœnis, & adverſus delicta minoribus reſtitutio non detur, l. auxilium 37. ff. de minor. quæ in libero homine, qui ſe palam pignori dat, adeſſe non poſſunt: inde licet in pœnam delicti homo liber venditus concurrentibus dictis circumſtantiis legitimæ ætatis, participationis pretii, & ignorantiæ in emptore, ſervus fiat, non tamen poteſt pignoris nexui ſe ſubjicere. In Gallia tamen fuiſſe receptam aliquando & venditionem, & pignorationem liberi hominis, conſtat ex canone 14. Concilii in incerto loco celebrati, paulo poſt Conc. Pariſ. 5. relato tom. 14. Concilior. fol. 415. in illis verbis: " De ingenuis, qui ſe pro pecunia, aut alia revendiderint, vel oppignoraverint, placuit ut quandoquidem pretium quantum pro ipſis datum eſt, invenire potuerint, abſque dilatione ad ſtatum ſuæ conditionis reddito pretio reformentur, nec amplius quam pro eis datum eſt, requiratur: & interim ſi vir ex ipſis uxorem ingenuam habuerit, aut mulier ingenuum habuerit maritum, filii qui ipſis nati fuerint, in ingenuitate permaneant." Nec obſtat aliud augmentum difficultatis, deductum ab annexis, & adductis ex lege XII. Tabular. Nam licet adeo debitores ſolutioni obſtringantur, ut olim debitor, qui condemnatus ſolvendo non erat, creditoribus addiceretur, inter quos ejus corpus ſecari, ac dividi lex XII. Tabular. permittebat, ut referunt Gellius l. 20. noctium, c. 2. Quintil. l. 8. inſtit. c. 8. & l. 7. c. 4. & exponit Robertus ubi proxime, quæ cruenta diviſio moribus repudiata fuit, ut refert Tertul. in apol. c. 4. ibi: " Sed & judicatos in partes ſecari a creditoribus leges erant; conſenſu tamen publico crudelitas poſtea eraſa eſt, & in pudoris notam capitis pœna converſa eſt; & bonorum adhibita proſcriptione, ſuffundere maluit hominis ſanguinem, quam effundere." Et tantum creditoribus permiſſum fuit debitores in vincula ponere, ac eorum operis uti, donec illis ſatisfactum eſset, ut raris exemplis eleganter illuſtrant Revardus ad ll. XII. Tabul. c. 8. Deſiderius Herald. de auctor. l. 2. c. 24. unde hi debitores dicebantur nexi, & addicti, quia ex ipſa lege ob æs alienum in temporariam ſervitutem creditorum addicebantur; indeque obligatio ipſa nexus dicebatur, quia per eam corpus ut pignus afficiebatur, Budeus ad tit. de in diem addict. Sed id Senatui indignum viſum fuit, & cautum, ut bona debitoris venderentur, corpus autem obnoxium non eſſet. Livius lib. 8. cui mutationi cauſam dedit crudelitas ſimul & libido Lucii Papirii fœneratoris. Cum enim ille Publium adoleſcentem ſibi ob æs alienum nexum pellicere ſermone ad flagitium conatus eſſe, illeque ingenuitatis magis quam præſentis conditionis memor flagitium aſpernaretur, ab impuro creditore nudari, verberarique juſſus eſt, qui cum laceratus in publicum proripuiſſet, libidinem, crudelitatemque conquerens fœneratoris, populum concitavit; qui in forum, & poſt agmine facto in Curiam cucurrit, obtinuitque a Senatu, ut in poſterum liberi homines non necterentur. Quod etiam Servium Tullium ſtatuiſſe, ex Dionyſio lib. 4. ſupra retuli: & hæc eſse jura, quorum Diocletianus meminit in l. ob æs alienum, C. de oblig. & act. dum ait, ob æs alienum ſervire liberos creditoribus jura non patiuntur, notavit Pancirola lib. 2. var. c. 700. & nova Juſtiniani ſanctione in authentica, Quia ut nulli, §. quia vero, collat. 9. creditor a debito cadit, ſi debitorem in ſervitute retinuerit: ſed cum æquiſſimum ſit debitores ſolvere quod debent, ut ex Seneca lib. 3. de benef. tradit Covar. lib. 2. var. c. 1. n. 1. ideo noſtris legibus regiis cavetur, ut debitor qui ſolvendo non eſt, creditoribus ſervire cogatur, donec eis ſatisfaciat, l. 4. & 5. tit. 16. lib. 5. recopil. tuncque tenetur debitor ferre torquem ferreum, ut ſtatuitur in l. 6. eod. tit. & libro, quam ad praxim docte exponunt Azevedus, & Matienzus ibi, Pax in praxi, tom. 1. part. 5. c. 5. n. 20. Nec obſtat ultimum augmentum; nam magnum diſcrimen verſatur inter locum religioſum, & liberum hominem; ſiquidem religio non afficit totum fundum, ut libertas hominem; ſed pro minima parte a legibus taxata, unde in alia parte poteſt remanere jus pignoris. Et favor religionis evincit, ut non obſtante pignoris nexu, locus religioſus fieri poſſit.

Præſenti aſſertioni opponi ſolent textus in c. ex reſcripto, de jurejur. c. expoſita, de arbitris, cap. unic. de oblig. ad ratiocinia, 11 *Exponitur l. 8. de pign.*
quorum interpretationem adduxi in eorum notis: quare his remiſſis potius quam omiſſis, primo in præſentem aſſertionem exponendo textum in l. 8. ff. de pign. ubi docetur, in generali obligatione non contineri concubinam, aut ejus filios: igitur in ſpeciali continentur, & per conſequens libera perſona poteſt pignori dari. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, in eo textu agi da concubina ancilla, cum qua concubinatus dari poterat, juxta adducta a Cujacio lib. 5. obſ. c. 6. unde ex natura & conditione perſonæ pignus in ea conſiſtere poterat: non tamen generali pignore comprehenditur, quia ge-

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.

generali obligatione non continentur quæ quis ob affectionem ſpecialiter obligaturus non fuiſſet, *l. 6. ff. eod. tit.* Eſt autem quædam affectio erga concubinam, *l. 3. §. 1. de don. inter*: & erga filios naturales, *l. 41. §. 2. ff. de legat. 3.* quam eleganter expreſſit D. Aug. *in lib. confeſſionum*, erga concubinam, *lib. 6. c. 22.* ibi: "Delectationes conſuetudinis meæ, ad quam „ ſi acceſſiſſet honeſtum nomen matrimonii, non eum mirari „ oportere, cur ego illam vitam nequirem ſpernere. *Erga* „ *filios naturales, lib. 4. c. 2. ibi*: Experiri exemplo meo, quid „ diſtaret inter conjugalis placiti nodum, quod fœderatum „ eſt generandi gratia, & pactum libidinoſi amoris, ubi pro- „ les etiam contra votum naſcitur, quamvis jam nata cogat „ ſe diligi. „ Unde recte *in d. l. 8.* docetur, generali obligatione non contineri concubinam, ejuſque filios; quia ob ſpecialem affectionem non creditur, nec ſpeciali pignore patremfamilias eam obligaturum: & ut profanæ litteræ divinis deſerviant, recte ex eo textu probat Meril. *lib. 2. obſ. c. 18.* Deiparam Virginem Mariam generali obligatione peccati, qua omnes naſcuntur obſtricti, non teneri.

12 Deinde ex ſupra traditis lucem accipit Papinianus relatus a Licino Rufino *lib. 2. collatione legum Moſaic. & Roman.* in illis verbis: "Per hominem liberum noxæ deditum, ſi tantum „ acquiſitum ſit, quantum damnum dedit, manumittere co- „ gendus eſt a Prætore, qui noxæ deditum accepit, ſed fi- „ duciæ judicio non tenetur. „ In quibus cum ſupponat Papinianus, liberum hominem noxæ dedi poſſe, quod etiam docetur *in l. 3. §. proinde, ff. de libero homine, §. ult. Inſtit. de noxal.* & a Paulo apud eumdem Rufinum *lib. ſingul. de adult.* dum ait, marito licere occidere deditum hominem deprehenſum in adulterio uxoris; agnovit tamen Papinianus magnum diſcrimen quod verſatur inter ſervum noxę deditum, & liberum hominem: nam ſervus noxæ deditus tranſit in verum dominium accipientis; at vero liber homo per noxæ deditionem ſervus non efficitur, imo nec ipſa deditio eum nectit jure pignoris, aut fiduciæ; quia ex ſupra traditis homo liber pignoris jure detineri non poteſt: unde recte docet Papinianus, liberum hominem noxæ deditum, poſt ſatisfactionem manumittendum eſſe, quia non ſolum manumittuntur ſervi, verum etiam nexi, & addicti: non autem compelli, qui eum detinebat, illum manumittere fiduciæ judicio, oblata æſtimatione litis, quia nulla fiducia eo caſu contracta fuit, ex quo tranſlatum eſſet dominium, ut infra exponemus, & docuit Cujacius *lib. 2. diffinit. Pap. in l. ſanctio 41. ff. de pœnis.* Expendi etiam ſolent, cum præſens aſſertio pro roſtris diſputanda proponitur, textus *in l. cognitio, §. 2. l. 27. ff. de liber. cauſ. l. 8. qui §. Stichum, ff. de pecul. legat. l. verbis legis, ff. de V. S.* juncto Coſta *in capite ſi pater, 1. part. verbo Moreretur, de teſtam. in 6. l. 2. verſ. data, de opt. legat. l. 25. §. 2. de ædilit. edict. l. ſi Stichum, ff. de ſtatul.*

Exponitur Papinianus l. 1. definitionum.

13 Etiam ſupra traditæ aſſertioni opponi poteſt textus *in leg. pign. 30. ff. de hæredib. inſtit.* ubi proponitur, dominum habentem ſervum pignori datum, eum hæredem inſtituiſſe cum libertate: & docet Ulpianus, Imperatorem Severum reſcripſiſſe, eum liberum poſſe fieri, hæredemque domino neceſſarium, ſi paratus ſit prius creditori ſatisfacere: quem textum ſic expendo. Servo ſpecialiter pignori dato, nec inter vivos, nec in teſtamento libertas directo dari poteſt, *l. ſervus 3. l. Ælianus 10. ff. de manumiſ. l. ſervum 4. l. cum hæreditas 5. §. fin. cum l. ſeq. l. generaliter 29. ff. qui & a quibus, l. ſervum 44. §. ſi idem 7. ff. de legat. 1. l. 1. & 3. C. de ſervo pignori dato, l. 3. de manum. l. 1. & 2. C. qui & a quibus,* docent Donellus *lib. 2. c. 3.* Antonius Faber *in Juriſprud. tit. 5. princ. 1. illat. 3. & 4. & tit. 5. princ. 2. concl. 6.* Oſualdus *lib. 2. Donelli, c. 15. littera C.* Sed quando inutiliter libertas relinquitur, non poteſt ſervus domino exiſtere hæres neceſſarius, *l. ſi non lex 83. ff. de hæredib. inſtit.* ergo durante cauſa pignoris liber factus fuit ſervus, ſiquidem hæres neceſſarius domino extitit: igitur quia poteſt durare jus pignoris in libero homine. Cui difficultati ut ſatisfaciat D. Joſephus de Retes *in repetit. prælect. ad §. ſacram,* legis *inter 83. ff. de verbor. oblig. n. 23.* ſupponit, ſervum proprium inſtitutum cum libertate, tanquam neceſſarium eo tempore domino ſuo exiſtere debere hæredem, & in ejus dominio eſſe, qui moritur, *l. ſi poſt mortem 68. §. 1. l. quæſitum 91. §. 1. ff. de legat. 1.* unde ſi a domino poſt teſtamentum factum alienetur, ab ipſo vivente debet redimi, ut poſſit illi hæres exiſtere, *l. quoties 9. §. ſervus 14. ff. de hæred. inſtit.* quia hac in re media tempora non nocent, *l. ſervum 50. ff. eodem tit.* ſecus autem eſt, ſi libertatem tantum relinquat ſervo proprio; ſufficit enim, inſpecta æquitate, quod redemptus inveniatur tempore aditæ hæreditatis ab extraneo, *l. verum eſt 50. ff. de manumiſſ. teſtam.* quod an poſſit dici etiam de hæreditate, ſi tanquam ſervum proprium liberum eum eſſe juſſit, & pro parte hæredem ſcripſit, dato cohærede extraneo, dubitavit Gothofredus *in d. §. ſi ſervus 14.* quia libertatis dies cedit ab adita hæreditate, *l. un. §. libertatibus, Cov. de caduc. tol. l. hæredis 7. §. ult. cum ſequenti, ff. quando dies legati*; idcirco ſufficit ſi in hæreditate jacente inveniatur prius quam dies veniat, quo competitura libertas ſit: at vero exiſtentia hæredis neceſſarii eodem tempore cum inſtanti mortis debet concurrere, alioquin inutilis foret: ex quo exiſtimat Gothofredus, hunc liberum futurum, hæredemque, ſed voluntarium. Contrarium tamen tenendum eſt, propter æquitatem dictæ legis *verum 58.* cum enim eo proceſſerit libertatis favor, ut non inſpiciamus præciſe tempus mortis, ſed aditæ hæreditatis; & cauſa hæreditatis pendeat a libertate, quæ ſuſpenditur, æquius cenſet D. Joſeph. de Retes *ubi ſupra*, ſervum in hoc caſu, & liberum, & hæredem neceſſarium fore, ex quo libertas confirmata fuit per aditionem hæreditatis a cohærede factam. Nec obſtant textus præcitati, qui exigunt exiſtentiam hæredis neceſſarii tempore mortis teſtatoris; qui accipiendi ſunt regulariter, & ſuppoſitis terminis ordinariis, quorum exceptio eſt caſus relatus *in d. l. verum 58.* Quibus ſuppoſitis facile exponitur dicta lex *pignori 30.* fatemur enim, non poſſe eam accipi ſecundum principia juris, alioquin non eſſet neceſſarium reſcriptum Severi, quod ibi refertur; ex jure enim certum eſt, ſervum ſpecialiter pignori obligatum inſtitui poſſe a domino hæredem cum libertate; & inſtitutionem ſortiri effectum, ſi dominus eum redemerit, ideſt luerit pignus, *l. 1. C. de neceſſar. ſervis*: ſuo reſcripto autem hoc amplius Severus induxit, ut quamvis mortis tempore non inveniretur a domino redemptus; non evaneſceret datio libertatis, nec hæredis inſtitutio; ſed ſuſtineretur, ſi ſervus ipſe paratus eſſet ſe redimere, & creditori ex pecunia ſua, aut hæreditaria ſatisfacere, ut ſupponunt ibidem Gloſſa & Cujacius: ut enim pignoris obligatio inutilem ab initio non fecit inſtitutionem ſervi, ſic noluit Imperator ut irritaretur, manente cauſa pignoris. Quod ſi quæras, an durante cauſa pignoris ſit liber? Reſpondebo, nec liberum, nec hæredem eſſe, quia propter vinculum pignoris ſuſpenſa eſt poteſtas legis. Nec competit libertas cum hæreditate, donec ſe redimat; unde nunquam concurrit jus pignoris cum libertate: erit ergo interim ſtatuliber vi ipſa, ut ii qui in fraudem creditorum manumittuntur, quorum libertas non impeditur, quouſque creditores uti incipiant jure ſuo, *leg. prima, §. primo ff. de ſtatulib.* docent Faber *in Juriſprud. titul. 5. princip. 2. illation. 10. 11. & 16.* Donellus *lib. 3. commentar. capit. 1.* ubi Oſualdus *littera B*, ex quo principio exponit D. Joſephus de Retes *ubi ſupra, numer. 34. & 35.* textus *in leg. quoties 9. §. ultim. ff. de hæredib. inſtituend.* Ulpianus *in fragmentis, titul. 1. de libertat. §. ſervus, n. 19.*

Applicatur l. pignori ff. de hæred. inſt.

C A P U T III.

Alexand. III. a *Exon. Epiſcopo.*

EX præſentium latoris inſinuatione accepimus, quod Alex. quondam Sacerdos de Oſecolon *b* calicem argenteum, & medietatem unius *c* breviarii ejuſdem Eccleſiæ pro ſua neceſſitate pignori obligavit, & ea, morte præventus, minime recollegit. Unde quoniam indignum eſt, ut ejuſdem Eccleſiæ res ſuæ, & præſertim quæ ſacris myſteriis deputatæ ſunt, taliter debeant deperire: f. t. per A. ſ. p. m. quat. ſi verum eſt, quod aſſerit, *d* filium ejus Vvalterium, qui ex ſucceſſione ipſius patrimonium jus dicitur *e* obtinere, moneas diligenter, & compellas, ut res ipſas pignoratas recolligat, & eas Eccleſiæ reſtituat: quod ſi facere noluerit, eum vinculo anathematis non differas coercere.

N O T Æ.

1 a EXonienſi.) Itam etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. c. 3.* & poſt Concil. Lateran. *part. 29. c. 1.* De Exonienſi Eccleſia nonnulla notavimus *in c. 6. de filiis Presbyt.*

b *Calicem argenteum.*) De quo agemus *in c. fin. de celeb. Miſſ.*

c *Breviarii.*) Breviarium ſi ſimpliciter accipiamus opus conciſum ſignificat, ſeu ſummarium; a Græcis epitome dicitur, quo modo ſumitur a Plinio *lib. 18.* ibi: *Ut omnis cultura quoddam breviarium peragatur*; Svetonio *in Auguſto, c. 101.* ibi: *Tertio breviarium totius Imperii, quantum militum ſub ſignis ubique eſſent.* Quod etiam *Breve*, nonnulli appellarunt. Lampridius *in Alexandro*, ibi: "Milites ſuos ſic ubique ſervavit, ut in cubiculo „ haberet breves, & numerum, & tempora militantium. *Vopiſ-* „ *cus* in Aurel. ibi: Breve nominum inſcripſit. „ Quod ſi breviarium dixerimus cum additione rationum, erit ſummarium dati, & expenſi. Svet. *in Galba, c. 12.* ibi: *Diſpenſatori breviarium rationum afferenti paropſidem leguminis pro ſedulitate, ac diligentia porrexiſſe.* Sic apud Scævolam *in l. ult. ff. de pecul. legato*, breviariæ rationes dictæ in epitomen, & compendium contractæ. Brevis etiam dicitur *in l. ultim. ff. de conveniend. fiſci debitorib.* Ulpianus *in leg. 3. §. 6. ff. de penu legat.* videtur appellaſſe breviarium logarium, ibi: *Chartas ad ratiunculam, vel ad logarium paratas contineri.* Notavit Marcellus Donatus *ad Sveton. cap. 101.* Seneca breviarium parum Latinam dictionem eſſe contendit *epiſt. 39.* his verbis: "Commentarios, „ quos deſideras, diligenter ornatos, & in anguſtum coactos „ ego vero componam; ſed vide ne plus profectura ſit oratio „ ordinaria, quam hæc, quæ nunc vulgo breviarium dici- „ tur. Olim cum latine eloqueremur ſummarium vocabatur. „

Inde

Inde etiam enchiridion, ſeu epitome precum, ſeu horarum canonicarum dicitur breviarium. Ut autem veram hujus vocis originem agnoſcamus, ſciendum eſt, quod olim ad uſum Chori, ſive pſalmodiæ Eccleſiaſticæ diverſi libri ſub diverſis nominibus habebantur: Pſalterium nimirum, ex quo pſalmi decantabantur; Hymnarium, ex quo hymni; Antiphonarium, ex quo antiphonæ decantandæ accipiebantur. Erant & Lectionaria, in quibus libri ſacrarum ſcripturarum continebantur: Evangeliſtarium; ex quo lectio Evangelica legebatur: Sermonarium, ex quo Sanctorum PP. ſermones legendi ſumebantur; & denique Homiliarium, ex quo alicujus ſancti Patris ſuper lectum Evangelium expoſitio accipiebatur. Poſtquam vero lectiones omnes, tam quæ ex ſacris Scripturis, quam quæ ex ſanctorum PP. libris & homiliis ſumuntur, ad certum numerum, ac brevitatem quandam Eccleſiæ decretis redactæ fuerunt, & in unicum librum omnes conjectæ, prædicti libri breviaria dici cœperunt: notarunt Cironius *lib. 2. obſerv. c. 12.* Grethſerus *ad Codinum lib. 1. c. 6.* Juretus *ad Symmachum lib. 6. ep. 25.* Voſſius *de vitiis ſermon. lib. 1. c. 32.* An vero in præſenti breviarium pro ſummario rationum Eccleſiæ, an vero pro libro precum & horarum Eccleſiæ ſumatur, excogitandum reliquit lectori Cironius *ubi ſupra*; credo tamen pro breviario divini officii accipi: tum quia conjungitur cum calice; tum quia pro ratione ſuæ deciſionis Alexander eam aſſignat, ne Eccleſiæ res, præſertim quæ ſacris myſteriis deputatæ ſunt, pereant. Quæ verba comprehendunt tam calicem, quam breviarium horarum canonicarum; & ita breviarium in præſenti accipitur, quod temporibus Alexandri, & pluribus poſtea annis, antequam typis libris mandarentur, magno in pretio erat: unde in Eccleſis tantum majoribus fere unum breviarium erat, & adhuc in Eccleſiis perantiquis extat locus, ubi breviarium fixum erat, ut ibi clerici ipſius Eccleſiæ horas canonicas recitarent: & quia breviarium hoc duabus partibus, hyemali videlicet, & vernali conſtabat, Presbyter, de quo in præſenti, unam, quam dimidiam partem breviarii appellat Alexander, pignori dedit.

d *Filium.*) Ante ſacerdotium videlicet genitum, & ita legitimum, ut in cap. 1. de teſtament. Si autem filius illegitimus eſſet, ut ex damnabili coitu ſuſceptus, patri non ſuccedebat, ut probat Pichardus *in princip. Inſtit. de hæreditatibus, quæ ab inteſtato, §. 7. ex num. 10.*

e *Obtinere.*) Etiamſi adhuc illis non ſe immiſcuerit, ſed ſe abſtinuerit; nam interim recte conveniri poterat, *leg. 2. §. ult. de ſtipul. ſervor.* Quo modo accipit textum hunc Arias de Meſa *lib. 3. variar. cap. 1. numer. 30.* In præſenti autem caſu Eccleſia etiam poterat avocare res ipſas, tanquam impignorabiles, *ex l. ſancimus 21. de ſacroſ. Eccleſ. novella 7. cap. 6. novella 120. cap. ult.* ex quibus deductus eſt textus *in cap. hoc jus, §. qui vero, 10. q. 2.* ut latius dicemus *in cap. 2. de ſolut.*

C A P U T IV.

Innocentius III. *Gallando Subdiacono noſtro, & B. Vitali Canonicis* a *Piſanis.*

ILlo vos credimus ſcientiæ dono vigere, quod ſuper eo, de quo nos conſulere voluiſtis, quid juris ſit, liquido cognoſcatis. Quia tamen noſtro poſtulaſtis edoceri reſponſo, ne ſub ipſius expectatione reſponſi deciſio negotii prorogetur, præſentibus vobis litteris duximus reſpondendum. Sane per veſtras nobis litteras intimaſtis, quod cum cauſam, quæ vertitur inter H. & B. filios G. de Coſa: & G. filiam Teberti, & hæredes ipſius ſuper quibuſdam vineis præfatis perſonis pro XXVI. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam, dantes vobis per noſtras litteras in mandatis, ut ipſam G. & hæredes ipſius ad reſtituendas vineas, & quidquid ultra *b* ſortem perceperant, eiſdem reſtituerent conquirentibus, per pœnam in *c* Lateran. Concil. contra uſurarios promulgatam cogere curaretis: vos, ut juxta mandatum noſtrum procederetis in negotio memorato, partes citare curaſtis; cumque in veſtra eſſent præſentia conſtitutæ, ex parte prædictæ G. & hæredum ipſius fuit propoſitum coram vobis, terras & vineas, quas iidem H. & B. repetebat ab eis, non eſſe pignori obligatas, ſed pure venditas, ſicut in inſtrumento confecto exinde plenius continetur: præfatus vero H. pro ſe, ac fratre *d* ſuo firmiter aſſerebat, terras non eſſe pure venditas, ſed pignori obligatas, cum venditioni prædictæ talis fuerit adjecta conditio, ut ſi a tempore contractus uſque ad duos proximos annos præfato T. emptio diſpliceret, G. pater H. abinde uſque ad annum XXVI. libras, perceptis fructibus computatis in ipſis, dare debuerit, ſicut in eodem inſtrumento aſſerebat firmiter contineri. Verum quia ſicut in eiſdem litteris continetur, ambigitis, utrum pura ſit, & abſoluta venditio, an præfatus contractus pignus debeat judicari, per noſtras poſtulaſtis litteras edoceri. Nos autem conſultationi veſtræ taliter reſpondemus, quod qualiſcumque fuerit intentio contrahentium, ex forma contractus venditio non apparet conditionalis, ſed pura; quamvis poſſit per conditionem reſolvi. Ex duobus tamen, quæ in pacto fuerunt expreſſa, videlicet quod fructus percepti debent in ſolvenda pecunia numerari, & quod ultra ſummam receptam XL. ſolidi debent perſolvi, contra ipſum emptorem præſumitur vehementer, præſertim cum uſuras conſueverit exercere.

N O T Æ.

1 a PIſanis.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub h. t. c. 1.* De Piſana Eccleſia egi *in c. 8. de tempor. ordin.* quia agebatur de contractu uſurario in præſenti; ideo præſentis cauſæ cognitio judicibus Eccleſiaſticis commiſſa fuit.

b *Ultra ſortem.*) Juxta dicenda infra *in c. cum contra.*

c *Lateran.*) Relato *in c. de uſuris.*

d *Fratre ſuo.*) An frater pro fratre abſque ejus mandato poſſit in judicio comparere, expoſui *in c. conſtitutus, de in integrum reſtit.*

COMMENTARIUM.

2 EMptio, & venditio, ſicut ceteri contractus, varia pacta, tam in continenti, quam ex intervallo admittit, *l. 1. C. de pactis inter emptor.* ubi poſt Cujacium, & Donellum plura congeſſit Chriſtophorus Philippus Ricther. Sunt autem præter alia pacta, quæ huic contractui in continenti adjici ſolent, pactum addictionis in diem, pactum legis commiſſoriæ, pactum redimendi, ſeu de retrovendendo. Pacto addictionis in diem venditor ſibi proſpicit de alia meliori conditione per licitationem, ita ut allata meliori conditione, res ſit inempta; & tunc venditio eſt conditionalis, perficienda, & purificanda, ſi melior conditio afferatur, *l. 2. l. ubi 4. l. pen. ff. de in diem addict.* hujus pacti naturam, & legem exponunt Donellus *lib. 16. comment. c. 18.* Catel Cotta *verbo Addico*, Hermoſilla *in l. 36. tit. 5. part. 5.* Moez *obſ. jur. c. 8.* Manlius *de empt. & vend. tit. 6. ex n. 6.* Valentia *to. 3. tract. 1. c. 2.* Gibalinus *to. 2. de negot. lib. 4. art. 2. c. 5.* & circa illud obſervandi ſunt textus *in l. ſtatuliber 38. ff. ad l. Falcid. l. in diem 9. ff. de aqua & aqua pluv. l. 2. §. 3. & 4. ff. pro emptore, l. ſi quis hoc 41. ff. de verb. obl. l. ſcire 3. ff. quibus modis pignus, l. ſi mandavero 22. § pen. ff. mandati, l. 9. §. fin. ff. de except. rei judic. l. is cui in puteum, §. 10. ff. quod vi aut clam, l. bovem 43. §. pignus ff. de ædilit. edict. l. 6. ff. de diverſ. & tempor. l. 6. ff. de contrah. empt. l. 13. §. 2. ff. de act. empti, l. ſi hominem 19. ff. de uſuris, l. 12. ff. de pign. l. inficiando 67. §. cum ſervus, ff. de furt. l. 11. §. Ariſto, ff. quod vi aut clam, l. Æmilius 38. ff. de minor. l. ſi in emptione 35. ff. eod.* juncto Fabro *decad. 21. cum ſeq. l. fin. ff. de jure fiſci, l. 4. C. de fide & jure haſtæ, l. ſtatuliber 38. §. ult. de ſtatulib.* Pactum, ſeu lex commiſſoria eſt conventio adjecta emptioni, & venditioni, qua id agitur, ut ſi in diem ſtatutum emptor pretium non ſolverit, & venditor rem vendere nolit, res inempta ſit, nec alienata cenſeatur, *l. 1. 2. 4. & 7. ff. de lege commiſſ. l. fin. ff. de reſcind. vend. leg. 4. C. de pact. inter empt.* & tunc potius ſub conditione reſolvitur contractus, quam ſub conditione celebrari videatur, *dict. l. 1.* Quando vero committatur hæc lex, ſive pactum, & ejus naturam, exponunt Donellus *lib. 16. comment. cap. 19.* Hermoſilla *in l. 38. tit. 5. partit. 5.* Faber *decad. 45. errore 8.* Cujacius *ad titulum C. de pact. inter*, D. Joſephus Vela *diſſert. 97.* Carvalho *in c. Raynuntius, 2. p. n. 228.* Rither. *in d. l. 4. Cod. de pactis*, Manlius *de emptione, tit. 33.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. c. 5. art. 1.* Circa pactum hoc obſervandi ſunt textus *in l. 1. C. de pact. pign. l. fin. ff. de contrah. empt. l. fin. ff. de reſcind. l. 22. ff. locati, l. trajectitia 22. ff. de oblig. & act. l. fundus 16. §. ult. ff. de pign. l. ſi creditor 7. §. illud, de diſtract. pign. l. Æmilius 38. ff. de minor. l. item ſi pretio 22. ff. locati*, juncto Roberto *lib. 1. animad. c. 11. l. 3. C. de pact. inter, l. 17. §. cum autem, ff. de furtis, l. 6. §. 1. ff. de diverſ. & temp. l. 17. §. pen. de furtis, l. ſtatuliber 38. ad l. Falcid. l. ſi quis 11. pen. ff. quod vi aut clam l. 23. §. fin. ff. de ædilit. edict. l. ſi in rem, ff. de rei vindic. l. ſi hominem 19. ff. de uſucap. l. 9. §. fin. ff. de except. rei, l. ſed hac 4. ff. de rei vind. l. ſed ſi 25. ff. de petit. hæredit. l. ſi quis 11. §. pen. ff. quod vi aut clam, lib. 3. quibus modis pignus, l. 2. §. in diem, ff. pro empt.* juncto Fabro *de erroribus pragmatic. decad. 25. err. 6.* De pacto hoc legis commiſſoriæ in pignoribus adjecto, fuſe agemus infra in capite ſignificante, h. t. de pign. pactum revendendi, ſeu ut Pragmatici ajunt, de retrovendendo, ſeu retrovenditio, ut dicitur *in l. 2. & 7. C. de pactis inter*; quodque fiduciariam venditionem veteres vocabant, contrahitur cum inter partes convenit, ut oblato pretio intra certum tempus, vel quandocumque, res reſtituatur vendenti, *d. l. 2. & 7.* Pactum hoc a pacto legis commiſſoriæ in duobus potiſſimum differt. Primo, quia in commiſſoriæ legis conventione pretii ſolutio ſub reſolutionis contractu pœna in diem differtur, *l. 2. ff. de lege commiſ.* at vero in pacto revendendi, non pretii ſolutio, quæ jam ab initio facta ſupponitur; ſed ipſa tantum venditionis reſciſſio confertur in diem, quo vel emptori res vendita diſplicuerit, vel per venditorem pretium fuerit emptori oblatum, *l. qui fundum 40. ff. de contrah. emption. leg. ſi convenit 6. ff. de reſcind. l. ſterilis 21. alias 22. §. ſed etſi, ff. de act. empti, leg. ſi vir uxori 12. ff. de præſcription. verb. leg. quod ſi nolis 31. §. ſi res ita, ff. de ædilit. edict.* docet Caldas Pereyra de

empt.

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.

empt. & vend. c. 16. *n.* 20. Secundo quia pactum legis commiſſoriæ juxta vulgarem ejus formam verbis tantum directis concipitur, veluti ut res ſit inempta, vel ſimilibus, ut probat Vela *differt.* 30. *n.* 51. At vero pactum retrovenditionis verbis tantum obliquis præcipue, puta ut res vendita per emptorem reddi debeat, aut per venditorem repeti poſſit, *d. l. ſi fundum*, *d. l. ſi convenit*. Vela ubi proxime, *n.* 57. Unde deducitur, dominium ex hujuſmodi pacto ita concepto in emptorem interim omnino eſſe translatum, nec ipſo jure, ſed novo facto, adveniente pacti conditione reſolvendum, & ad venditorem reverſurum, ita ut fructus perceptos ante pretium ſibi oblatum ſuos faciat, ex præſenti textu, *d. l.* 2. *C. de pactis*: per argumentum a contrario ſenſu docent Covar. *lib.* 3. *var. c.* 8. *n.* 6. Morla *in empor. tit.* 9. *q.* 15. idque indiſtincte, ideſt ſive pactum id in facultate venditoris ſit poſitum, in quo omnes conveniunt, verum eſt, ſive in emptoris voluntatem conceptum ſit, ut contra communem, quam refert Corraſius *lib.* 3. *miſcel. c.* 9. *n.* 5. docent Caſtillo *tom.* 2. *controv. c.* 25. *n.* 6. Vela *differt.* 32. *n.* 6. Quatenus tamen pactum hoc per ſe licitum, ex adjunctis circumſtantiis reddatur uſurarium, pro explicatione hujus textus expoſui *in capit. ad noſtram*, *de empt. & vendit.*

C A P U T V.

Idem *Epiſcopo* a *Aquinati*.

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cum cauſam, quæ vertitur inter R. ſancti Gregorii, & R. mulierem ſancti Germani, tibi duxerimus committendam, cum fere per biennium ſtuduiſſes, ut eadem cauſa concordia finiretur, partibus non acquieſcentibus, accitis viris prudentibus, prædictæ cauſæ meritis diligentius examinatis, idem negotium de prudentum conſilio ad noſtram duxiſti præſentiam remittendum, ea maxime ratione, quia videbatur hoc ad regium judicium ſpecialiter pertinere; ſiquidem probatum eſt evidenter, quod facinore a marito prædicte mulieris commiſſo, eo fugam petente, tam frater mariti, præfatus videlicet R. quam ipſa mulier, licet minus juſte, ab R. Comite Caſerton, tunc Regio *b* Juſtitiario capti fuerint, & de ipſius mandato omnium bonorum delinquentis facta diſtractio, & ſoluta pecunia mercatori, qui a marito dictæ mulieris vulneratus fuerat, & rebus propriis ſpoliatus. Per prædictum autem R. illorum bonorum venditio facta fuit de mandato Juſtitiarii antedicti: ſed quædam poſſeſſiones penes eumdem R. mulieris ſororium remanſerunt, quas idem R. de mandato Curiæ retinuit, ſoluta pro eis pecunia mercatori, quia emptor alius, ſicut dicit, propter poſſeſſionum minutias non extabat. Pars vero mulieris firmiter allegabat, quod cum dos omnibus creditoribus *c* præferatur, & omnia bona mariti eidem mulieri propter dotem fuerint obligata, cum mulier in hoc non fuiſſet culpabilis, dotem ſuam amittere non debebat. Propter quod æſtimationem ejus inſtantius petebat ſibi confirmari, vel in poſſeſſiones, quæ mariti fuerant, ex officio delegationis induci: aſſerens culpa viri ſui nequaquam ei de jure debere nocere. Pars autem viri e contrario reſpondebat, ſe non debere ſuper his aliquo modo reſpondere; quia nihil voluntate, vel auctoritate ſua diſtractum fuerat de bonis mariti mulieris ipſius, ſed fiſcus ea capi fecerat, & mandaverat diſtrahenda, quod & teſtium aſſertione probavit. Sane cum pars mulieris diceret de poſſeſſionibus viri ſui aliqua remanſiſſe, quæ diſtracta non fuerant, & ex eis ſibi ſatisfieri poſtulabat, ab ea ſtudioſius inquiſiſti, quanta fuiſſet pecunia, quæ ſoluta fuerat mercatori: & ex confeſſione tibi conſtitit utriuſque, quod de immobilibus uſque ad XXIV. uncias auri alienatum extiterat, ſed præſcriptus R. ſe XVIII. vel XXIV. dicebat addidiſſe, & quadraginta duarum unciarum auri compleviſſe numerum mercatori. Allegabat quoque prædictus R. quod cum quinque filii eſſent unius patris, & omnes in bonis paternis ſuccederent, facta æſtimatione totius hæreditatis, non perveniebat ad maritum mulieris ipſius de hæreditate paterna, quod ultra XXIV. uncias valeret. Quia vero ad nos eadem cauſa remiſſa non fuit ſufficienter inſtructa, nec nobis conſtitit, utrum x. libras *d* tarenorum, quas petebat mulier, dediſſet in dotem, aut quod R. aliquid poſſidebat de bonis pertinentibus ad fratrem ſuum virum mulieris prædictæ, nec potuiſſemus examinationi cauſæ inſiſtere: tum quia in præſentia tua renuntiatum fuerit allegationibus, & probationibus, ſicut dicis: tum quia idonei, & ſufficientes ad noſtram præſentiam non venerant reſponſales; eandem cauſam tuo duximus examini remittendam, per A. ſ. præmandantes, quat. ſi tibi conſtiterit ex iis, quæ in præſentia tua fuere propoſita, & probata, quod mulier dicit, viro dediſſe in dotem: & prædictum R. de bonis fratris aliqua poſſidere, cum mulieribus favor multus in recuperandis dotibus debeatur; & cautum ſit etiam in jure, quod propter *e* maleficium viri mulier remanere non debeat indotata; cum & bona viri mulieri pro dote tacite obligata cum ſuo onere tranſierint ad quemlibet poſſidentem, prædictum R. eidem mulieri ad reſtitutionem dotis eatenus appellatione remota condemnes, quatenus de bonis fratris ſui præfati noſcitur poſſidere.

N O T Æ.

1 a AQuinati.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. Aquinum olim prope fluvium Memphim antiqua, & magna civitas fuit. Strabo *lib.* 5. "Aquinum urbs „ eſt magna, quam magnus præterfluit amnis Memphis. „ Colonia fuit Romanorum, ut affirmant Frontinus, & Plinius, ejuſque meminerunt Livius *lib.* 26. & Silius Italicus *lib.* 12. Aquini magnitudinem adhuc extantia veſtigia, ipſæque ruinæ produnt, certiſſimi humanæ inſtabilitatis, atque invidæ vetuſtatis teſtes. Jam a primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopali dignitas exornavit Aquinum, qua etiam cum Comitatu nunc condecoratur: & licet non habuiſſet Aquinum, unde ei ſplendor poſſet accedere, ſatis gloriæ habitura erat ex immortalitate nominis Angelici Doctoris Thomæ Aquinatis, Dominicanæ familiæ gloriæ, Theologorum Principis. Gregorio, qui ex Monaſterio Caſſini electus fuit Epiſcopus anno 1106. miſſa eſt præſens deciſio, licet Ughellius *tom.* 1. *Italiæ ſacræ*, *fol.* 441. *n.* 3. nullo motus fundamento exiſtimet, auctorem hujus textus eſſe Joannem III. & in præſenti ſcribere Joanni Epiſcopo Aquinati. Quare autem præſentis cauſæ cognitio, cum inter laicos diſceptaretur, & ſuper re temporali, judici Eccleſiaſtico committeretur, non conſtat inter Doctores. Aliqui affirmarunt, dotis cauſam etiam inter laicos, & principaliter agitatam, a Judice Eccleſiaſtico eſſe decidendam; & ideo quia in præſenti de dote agebatur, judici Eccleſiaſtico ejus deciſionem competere. Sed ea ſententia omiſſa, placet communis, quam ſequuntur Barboſa hic, & primarii noſtri Balboa, & Garanna *in c.* 3. *de ordine cognit.* videlicet quod cum in præſenti ſpecie mulier vidua eſſet, quia inutilem habebat maritum bannitum videlicet, & oppreſſa reperiretur a judice ſæculari, potuit in ejus defectum adire judicem Eccleſiaſticum: & cum eo caſu proprium ſit Eccleſiæ viduas fovere, ut probavi *in c. ex ore*, *de foro compet.* ideo in præſenti caſu licet cauſa fuiſſet temporalis, & inter laicos diſceptaretur, potuit coram judice Eccleſiaſtico tractari.

2 b *Juſtitiario.*) Ideſt judici; plerumque enim juſtitiarius pro judice ponitur in legibus, & auctoribus poſterioris ætatis; in legibus Siculis *lib.* 1. *tit.* 1. 36. 45. & 46. apud Petrum de Vineis *lib.* 3. *epiſt.* 14. Matthæum Pariſium *anno* 1118. ibi; "Epiſcopus Dunelmenſis habuit juſtitiariam a magno flumi„ ne uſque ad Schotorum mare. Vvillelmus vero Elienſis ob„ tinuit juſtitiariam a flumine prædicto ad plagam Auſtra„ lem, quod Hugo Dunelmenſis Epiſcopus nimis moleſte fe„ rebat, tunc primo intelligens, quod Rex illum Juſtitiarium „ fecerat, non zelo juſtitiæ, ſed ut pecuniam ab eo extor„ queret. „ Et apud alios relatos a Voſſio *lib.* 3. *de vitiis ſermon. cap.* 17.

c *Creditoribus præferatur.*) Conſonant lex *aſſiduis*, *C. qui potiores*, Novella 97. Juſtin. docent Bachovius *de pign. lib.* 4. *c.* 12. Maqueda, & Pichardus *in l. privil. ff. de privil. credit. regul.* 2. *ampl.* 6. Caſtillo *lib.* 3. *controv. c.* 4. Hunnius *in Encyclop. p.* 3. *tit.* 3. *c.* 5. poſtquam enim Juſtinianus tacitam hypothecam conceſſit uxoribus in bonis mariti, *in l. un. §. & ut plenius*, *C. de rei uxor. act. §. fuerat*, *Inſtit. de act.* qua mediante omnibus creditoribus perſonalibus præferantur, *l. procurat. §. plane*, *ff. de tribut. act. l. pro debito* 6. *C. de bonis auctorit. judicis*: idem Imperator anno 3. ſui Imperii etiam illis conceſſit, ut in rebus quas in dotem dederant, ſi conſumptæ non eſſent, præferentur omnibus creditoribus: & quia adhuc illis ſatis proſpectum non erat, cum ſi res dotales conſumptæ fuiſſent, non habebant jus prælationis reſpectu anteriorum creditorum tacitam hypothecam habentium, ideo in d. lege *aſſiduis*, privilegium illis conceſſit anno 5. ſui Imperii, & Chriſti 534. quo mediante omnibus mariti creditoribus anterioribus præferuntur, *d. l. aſſidui*, ubi illa verba, *Alias duas conſtitutiones*, referenda ſunt ad textus *in d. l. un. C. de rei uxor. l. in rebus* 30. *C. de jure dot.* Illud tamen ſatis controverſum eſt apud Interpretes, utrum videlicet privilegium hoc prælationis ſit tantum reſpectu eorum qui tacitam, an vero & eorum qui expreſſam hypothecam habent? Eam quæſtionem late diſputant Faber *lib.* 8. *conject. cap.* 11. & 12. Gibalinus *de uſuris lib.* 4. *cap.* 5. *art.* 25. *num.* 8. Maqueda *in dicta l. privilegia*, *ex num.* 52. Coſtanus *de dotibus c.* 7. *ex n.* 6. Pichardus *in §. actionum*, *n.* 74. *Inſtit. de action.* Bachovius *de pignor. cap.* 12. qui docuerunt, verum eſſe omnibus creditoribus etiam expreſſam hypothecam habentibus mulierem præferri, quia cum Juſtinianus *in d. l. aſſiduis*, generaliter loquatur de omnibus creditoribus, generaliter eſt audiendus; *l. de pretio*, *ff. de public. l.* 1. *§. generaliter*, *ff. de legat. præſtand.* Accedit quod publicus favor in dotibus ver-

ſatur, qui ideo ſingulorum commodis præferendus eſt, *l.* 1. *ff. ſolut. matr. l. actione*, *§. Labeo*, *ff. pro ſocio*: præſertim cum in dubiis pro dotibus ſit reſpondendum, *c. ult. de re judic.* facit etiam illud tritum axioma: *Si vinco vincentem te*, *a fortiori vincam te.* Sed qui ad rem conſervandam, vel reficiendam pecuniam credidit, omnibus creditoribus præfertur, *l. creditor*, *ff. ſi certum petatur*, *l. interdum*, *ff. qui potiores*: ſed mulier pro dote illi præfertur, *authent. quo jure*, *C. qui potiores*, *authent. his conſequens*, *C. de collat. dotis*; Caſtillo *lib.* 3. *controv. c.* 8. igitur omnibus creditoribus mulier præfertur. Jure tamen noſtro regio contraria ſententia recepta eſt, a qua in praxi recedi non poteſt, ob textum diſertum *in l.* 33. *tit.* 13. *partit.* 5. docuerunt ita Gregorius Lopez *ibi*, Covar. *lib.* 1. *var. c.* 7. Gomez *in ll. Tauri*, *n.* 39. Matienzus *in l.* 7. *tit.* 16. *lib.* 6. *recop.* Maqueda *ubi ſup. n.* 66. Nec uxoribus competere privilegium fiſco conceſſum *in leg. ſi quis mihi*, *ff. de jure fiſci*, pluribus relatis probat Olea *de ceſſ. jur. tit.* 3. *q.* 7. *n.* 4. Unde hæc verba præſentis textus, *Omnibus creditoribus præferatur*, exaudienda ſunt juxta textum *in d. l. aſſiduis*, de omnibus creditoribus, etiam expreſſam hypothecam habentibus.

4 d *Tarenorum.*) Genus monetæ eſt proprium illius provinciæ, ut jam notavi in capite ad noſtram, de emption. & vendit.

e *Maleficium.*) *L. quiſquis*, *§. uxoribus*, *C. ad leg. Jul. Majeſt. l. ſi marito*, *ff. ſolut. matr. l. res uxoris* 24. *C. de don. inter*, *l.* 2. *C. ne uxor pro marito*, *c. decrevit*, *de hæret. in* 6. *l. ſi quis poſthac*, *C. de bonis proſcript. l. ſancimus* 12. *de pœnis*, *l.* 1. *C. de vi publica*, *novella* 134. *c. fin. Authent. bona*, *C. de bonis proſcript. l.* 8. *tit.* 10. *p.* 7. *l.* 77. *Tauri*, quæ eſt lex 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *recop.* quod etiam procedit in arrhis, *d. l. res uxoris*: cui convenit lex 4. *tit.* 10. *partit.* 7. & in his, quæ ex conjugali acquæſtu ad uxorem pertinent, *ex d. l.* 77. *Tauri*, quæ eſt lex 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *recopil.* & merito, quia pœna debet ſequi auctorem criminis, *d. l. ſancimus*, *C. de pœnis*, *c. quæſivit*, *de his quæ fiunt a majori parte.* Variis ampliationibus, & limitationibus exponunt Covar. *lib.* 2. *variar. c.* 8. *n.* 7. Guazinus *de confiſcatione*, *limit.* 35. Maſinus *eod. tract. q.* 4. *n.* 34. Sanchez *lib.* 2. *ſummæ*, *c.* 27. *per totum*, Acoſta *de privil. credit. ampliat.* 7. *n.* 203. Henellius *de dotalitio*, *c.* 8. *§.* 18. Ricciulius *de jure perſon. lib.* 5. *c.* 36. *a n.* 30. Borellus *tom.* 3. *tit.* 5. *a n.* 319. Azevedus *in d. l.* 10. Gomez *in d. l.* 77. Garcia *de conjug. acquæſtu*, *n.* 175. Sed tunc obſtat communis ſententia, in qua docetur, quod licet quis non poſſit pro alterius delicto pœna ſpirituali, aut corporali puniri, pœna tamen pecuniaria, ſeu temporali plecti valet. Covar. *lib.* 2. *var. c.* 8. *n.* 7. Petrus Greg. *lib.* 35. *ſyntagm. c.* 1. ſed privatio dotis eſt pœna pecuniaria: igitur propter delictum mariti poterat uxor ea mulctari, præſertim cum dotis dominium conſtante matrimonio penes maritum ſit, *princip. Inſt. quibus alienare*, plura D. Nicolaus a Caſtro *in l.* 1. *C. de fundo dot.* Cui difficultati ut ſatisfaciamus, ſupponimus juris conditores magnopere curaſſe dotes conſervare, & ne uxores indotatæ remanerent, *l. ult. ff. ſolut. matr. l. hoc modo* 69. *ff. de condit. & demonſtr. dicta l. aſſiduis*, Alex. ab Alex. *lib.* 4. *genial. c.* 8. eiſque innumera privilegia conceſſiſſe, quorum mentio ſit *in c. per veſtras*, *de donat. c. per ſalubriter*, *de uſuris*, *l.* 2. *leg. prædiorum* 11. *l. qui balneum*, *ff. qui potiores*, *l. ſi cum dotem*, *l. ſi conſtante*, *ff. ſolut. matr. l. unica*, *C. de rei uxor. l. in rebus*, *C. de jure dot.* quæ dotalia privilegia referunt, & exponunt Petrus Barboſa *in l.* 1. 3. 5. *& 6. ff. ſolut. matr.* Baldus Novellus *de dotibus p.* 6. 7. 8. *& 9.* Joannes Campegius *eodem tract. q.* 8. *per totam*, Conſtantius Rogerius *de dote*, *inſpect.* 8. Gubertus Coſtanus *de dotibus*, *c.* 6. *& 7.* Paleotus *eodem tract. n.* 45. Baptiſta a ſancto Blaſio *q.* 350. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 3. *q.* 7. *n.* 3. Acoſta *de privileg. reg. c.* 2. *ampliat.* 6. inter quæ illud enumeratur, quod refert Innocentius in præſenti, & in cap. ex parte, de conſuet. videlicet ut propter mariti delictum uxor dote non privetur, ut notarunt hic Immola *n.* 1. Panormitanus *n.* 2. Anania *n.* 12. Zabarella *n.* 5. Ancharanus *n.* 6. Hoſtienſis *verſ. In jure.* Quod adeo verum eſt, ut ſi quis pro mariti debito res uxoris occupet, vim facere dicatur, *leg.* 1. *C. ad leg. Jul. de vi.* Nec obſtat difficultas proxime expenſa; nam licet verum ſit maritum conſtante matrimonio dotis dominum eſſe, nec eam reſtituere teneri, niſi ſoluto matrimonio, *leg. unica*, *Cod. ſi dos conſtante matrim.* favore tamen dotis introductum fuit, ut ſi maritus ad inopiam vergat, poſſit uxor conſtante matrimonio dotem exigere, *leg. ſi conſtante* 25. *ff. ſoluto matrimonio*, *leg. ubi adhuc* 29. *ff. de jure dot. leg.* 29. *tit.* 11. *partit.* 4. *cap. per veſtras*, ubi dicemus, *de donat. inter*: maritus autem, cujus bona publicantur, atque propter delictum capiuntur, aperte ad inopiam vergit, ita ut actio de dote naſcatur, ut bene notarunt Bartolus *in lege* 2. *n.* 6. *ff. ſoluto matr.* ubi Caſtrenſis, Baldus Novellus *ubi proxime*, *privil.* 17. atque ita quaſi adveniente cauſa dotis reſtituendæ, dominium rerum dotalium ad uxorem pertinet, argumento legis in rebus, Cod. de jure dot. & ſic res dotales non poſſunt cum mariti bonis publicari: quare Zabarella & Anania *ubi ſupra*, docent in præſenti textu, poſſe uxorem conſtante matrimonio de dote agere. Nec etiam obſtat textus *l. ſatis* 4. *C. de Primipilo*, *lib.* 12. ubi ob debitum, ſeu debitum mariti dos uxoris capitur. Nam textus ille procedit ſpecialiter in Primipilo, ut docent hic communiter repetentes, Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 16. *n.* 7. cujus ſpecialitatis ratio ut agnoſcatur, ſciendum eſt, Primipilum apud Romanos fuiſſe Principem primi ordinis, & Præfectum legionis, ut probant Covar. *dicto n.* 7. Juſtus Lipſius *de militia Romana*, Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 74. & *in notitia cap.* 21. Altamiranus *in rubr. de filiis official. cap.* 2. *n.* 23. Ramirez de Prado *in l. ſuper creandis*, *Cod. de jure fiſci*, ad quem veluti ad Principem totius legionis pertinebat cura militaris annonæ; unde militaris annona Primipilus appellari ſolet *in l. officialis*, *C. de Epiſcop. & Cleric. l.* 3. *Cod. de Primipilo*, *l. ſpeciebus*, *Cod. de cohortalibus*, *l.* 12. *l.* 1. *Cod. de priv. fiſci*, *l. ſed & militis*, *§. fin. l. non ſolum*, *§. qui Primipilum*, *ff. de excuſat. tut. l. pater*, *ff. de aliment. legat. l. fin. §. patrimoniorum*, *ff. de muner. & honor.* Cujacius *in l. creditor* 52. *§. inter*, *ff. de act. empti*, Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 243. cujus fraudatio, iniquaque diſtributio Reipublicæ valde pernicioſa eſt, ut late probat Altamarinus dicto cap. 2. n. 9. ſiquidem a militari annona totius exercitus robur, ac per conſequens ſalus Reipublicæ pendet; unde in odium hujus delicti ſtatutum fuit, ut dos uxoris caperetur; & filii, quamvis non hæredes, pro debitis Primipili tenerentur, ut docuerunt Oſualdus *lib.* 15. *Donelli*, *cap. ultim. littera C*, Ripol, *variar. cap.* 10. *numer.* 329. Merenda *lib.* 2. *controv. cap.* 63. Bulengerus *de Imperio Romano*, *lib.* 3. *cap.* 31. Solorzanus *lib.* 5. *de jure Indiarum*, *cap.* 1. *numer.* 129. Altamiranus *ubi ſupra*, *num.* 11. Marinis *allegat.* 125. Nec huic interpretationi obſtat textus *in leg.* 1. *codice de privil. fiſci*, ubi in eadem ſpecie docetur, occupatis bonis mariti ex cauſa Primipilaris adminiſtrationis, bona uxoris illis reſtituenda eſſe; nam ut docuerunt ibi Accurſius, Bartolus, Baldus, & Gothofredus, textus ille procedit in bonis paraphernalibus uxoris, quæ pro adminiſtratione Primipilari mariti nec tacite obligata ſunt, ideoque nec occupatis mariti bonis ipſa capi poſſunt.

COMMENTARIUM.

COmmuniter ex hoc textu ſequens deducitur aſſertio: *Mulier pro dote ſua habet tacitam hypothecam.* Probant eam textus *in lege unica*, *§. & ut plenius*, *Cod. de rei uxor. act. leg. aſſiduis* 12. *verſ. Ad hæc*, *Cod. qui potiores*, *§. fuerat*, *Inſtit. de action. leg. ubi* 29. *Cod. de jure dot. l.* 17. *tit.* 11. *partit.* 5. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa *in collect. & ſelect.* & a Garanna, Petrus Barboſa *in l.* 1. 3. *p. n.* 31. *ff. ſoluto matr.* Maqueda *in leg. privil. n.* 48. *ff. de priv. credit.* Pichardus *ad eumdem textum*, *in §. quædam* 20. *n.* 74. *Inſtit. de action.* Bachovius *lib.* 1. *de pignor. c.* 10. Coſtanus *de dotibus c.* 6. Gaito *de credito c.* 41. *qu.* 11. *n.* 168. Fontan. *de pactis nupt. tom.* 2. *clauſul.* 7. *gloſſ.* 2. *part.* 1. *ex n.* 28. plures congeſti ab Acoſta *de privileg. credit. regul.* 2. *ampliat.* 6. *per tot.* Giurba *ad conſuetud. Meſſan. c.* 13. *gloſſ.* 3. Merlinus *de pignor. lib.* 3. *tit.* 2. *per totum*, Gibalinus *de uſuris lib.* 3. *cap.* 7. *art.* 4. *n.* 9. Bachovius *lib.* 5. *declar. capit.* 92. Balduinus in Juſtin. *pag.* 220. Petrus Gregorius *lib.* 9. *ſyntagm. c.* 24. Cujacius *in Novella* 91. & *in leg. unica*, *§. ſed ut plenius*, *Cod. de rei uxor.* Donellus *de pignor. cap.* 12. Faber *lib.* 8. *conject. cap.* 11. 12. & 13. Fachineus *lib.* 3. *controv.* 99. & 100. & *lib.* 10. *cap.* 33. & 55. — 5 Concluſio deducitur & probatur.

Sed in hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: Pignus, hypotheca, & fidejuſſor regulariter eiſdem obligationibus accedere ſolent, *l.* 1. *ff. de fidejuſſ. leg. res hypothecæ* 5. *Cod. de pignor.* ſed fidejuſſor dotis nomine nec peti valet, nec dari poteſt, *l.* 1. *Cod. ne fidejuſſores dot.* probant Mudeus *de pignor. cap.* 5. *n.* 12. & *cap.* 11. *n.* 24. P. Barboſa *in l. cum dotem* 12. *§. tranſgrediamur*, *num.* 29. *ff. ſoluto matr.* Oſualdus *lib.* 15. Donelli, *c.* 49. *littera F*, Gratianus, 2. *tom. diſcept. c.* 233. *n.* 33. Igitur nec pignus ob dotis ſecuritatem conſtitui valet. Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo, nam mulier rerum dotalium dominium habet, *l. divortio* 8. *§. fundum l. ſi conſtante* 25. *§. ſi maritus*, *ff. ſoluto matr. l. in rebus* 30. *Cod. de jure dot.* ſed in re propria nec pignus, nec hypotheca conſiſtit, *l. nec pignus* 46. *ff. de reg. jur.* Ergo pro dote recuperanda non poteſt mulier in rebus ipſis tacitam hypothecam habere. Augetur ſecundo, nam vir, & uxor omnium bonorum ſocii ſunt, *l.* 1. *ff. de ritu nupt. l.* 4. *C. de crimine expil. cap. cum ſocietas* 22. *q.* 2. latius dicemus *in c.* 2. *de donat. inter.* Ergo tam lucra, quam damna debent eſſe communia, ex *l. ſi non fuerit* 21. *§. Ariſto*, *ff. pro ſocio*, & per conſequens ſi res dotales perierint, periculo uxoris & mariti pereunt. — 6 Impugnatur tradita aſſertio.

Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, olim pro recuperanda dote nullam inſtitutam fuiſſe actionem, teſte Gellio *lib.* 4 *noctium*, *c.* 3. obſervavit Cujac. *lib.* 10. *obſer. c.* 1. cum matrimonia morte ſolum diſſolverentur, & ſuperſtitibus liberis materna bona ſucceſſionis jure adjudicarentur; poſtea vero cum divortia in uſum venire cœpiſſent quibus initium præbuit Carbilius anno 523. qui uxorem repudiavit, ut minus aptam liberis ſuſcipiendis, ut refert Gellius ubi ſupra, & nos fuſe in *c.* 1. *de divortiis*; introducta inde fuit actio rei uxoriæ, qua ſoluto matrimonio mulieri ſubveniebatur contra maritum, *l.* 1. *cum ſeq. ff. ſolut. matr. l. un. in principio C. de rei uxor. action.* notarunt Sigonius *de antiquo jure Romano*, *lib.* 1. *c.* 9. Guevara *in topic. Cicer. §.* 1. *n.* 3. Roſinus *lib.* 5. *antiq. c.* 34. quamvis poſtea æquitate ſuadente ad alios caſus diſſolutionis matrimonii, veluti mortis mariti paulatim protraheretur, *l. dotis* 9. *l. ult. C. ſoluto matr. l.* 1. *C. Theodoſ. de dotibus*, *l. rei* 15. *§.* 1. *l. ſi cum dotem* 22. *ff. ſolut. matr.* Ita vero hæc actio appellata eſt; quia quamvis rei uxoriæ nomine tam dos, quam cetera uxoris bona veniant, *l. penult. ff. ad leg. Falcid.* ut ſunt bona paraphernalia, *l. donationes* 31. *§. ceterum*, ubi pro *Galli*, recte legit *alii*, D. Joſephus de Retes *lib.* 5. *opuſc. c.* 1. *n.* 7. proprie tamen, & per excellentiam res uxoria dos ipſa dicitur, quia patrimonium præcipuum uxoris eſt, *l.* 3. *§. ſed utrum*, *ff. de minor. l. in rebus* 30. *C. de jure dot.* inde actio, — 7 De actione rei uxoriæ.

BIBLIOTECA CENTRAL U.A.N.L.